

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Sop'erk'
haykakank'

f

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՄՆ ՍՐԲՈՅՆ ՍԱՀԱԿԱՅ

ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

ԵՒ

ՄԵՍՐՈՎԱԿԱՅ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի Գործարանի Մխիթարեանց

1853

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՄՆ ՍՐԲՈՅՆ ՍԱՀԱԿԱՅ

ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

ԵՒ

Մեսրոպայ վարդապետին

Յետ ամաց հնգից վախճանի
հայրապետն մեծ Ասպուրակէս, և
յաջորդէ զաթոռ պատրիարքու-
թեանն սուրբն Սահակ որդի մեծին
Ներսէսի, և վասն զի ստուգապէս
սա գոլով ծնունդ առաքինութեան,
յիրաւի ասպա զհետ սորա ընթա-
նայր սուրբ և արդար վաստակոց
հանդէսք . որ յաշխարհի գոլով,
և իբրև զանապատաւորս ամենայն
հեղանաց հանդիսիւ ընդ կարգս աշ-
խարհիս անցանէր, մշտնջենամը-

ռուսաց աղօթիւք հանդերձ իւրօքն
 աշակերտելօք կատարեալ զպաշտօն
 բարեկարգութեանն, պինդ ունե-
 լով զյեակս եկեղեցւոյ, կարգաւո-
 րելով միշտ պայծառապէս ըստ օրի-
 նի զսահմանագրութիւնս ըստ կա-
 նոնական հրամանի. օրինակ բա-
 րեաց զանձն տալով ամենեցուն. ոչ
 միայն ուսուցանել բանիւ՝ այլ և
 գործով կատարեալ զասացեալսն.
 ըստ ահարովեան կարգին, գեղեց-
 կազարդ փառօք երևեալ միշտ 'ի
 գլուխ ժողովրդեան իւրոյ. մանա-
 ւանդ առաւել ևս բարձրացեալ ճո-
 խութեամբ շնորհաց. զի ոչ ստուե-
 րականին գոլով քահանայագործօղ
 դասակարգութեան, այլ ճշմար-
 տութեանն յաւէտ զօրավիգն ա-
 ռաջնորդութեամբ վերագիտողու-
 թեան :

Եւ վասն զի ըստ զանազան յան-
 ցուածոց մերոց և խոտորնակ ընթա-
 ցից՝ ընդ ծառայութեամբ անկաք
 զանազան տերանց և բազմագիմի հար-
 կապահանջութեանց, զի գրաւեցաք
 ընդ Պարսից և ընդ Յունաց տէրու-

Թեամբ , և յերկոցունց միջի տա-
տանէաք , որք կեղէին զկեանս մեր
ղանազան վշտօք , վասն որոյ եղկելի
գտաք քան զամենայն ազգս . վասն զի
որք հուսն էին՝ այլանգակք գոլով
և Թշնամիք արգարութեան , ընդ
որս ոչ լինէր սիրոյ միաբանութիւն .
իսկ որք դաւանակիցքն էին հեռա-
գոյնք գոլով ոչ հասանէին 'ի Թի-
կունս ըստ արժանւոյն . վասն որոյ
զյոլով ծառայութիւնն Պարսից լի-
նէր ծառայել աշխարհիս հայոց :

Եւ յայսմ վայրի լինէր հարկ
վասն ինդրոյ իրիք գնալ սրբոյն Սա-
հակայ առ Արտաշէր Պարսից ար-
քայ . և մեծարի առ 'ի նմանէն յա-
ւէտ վեհագոյն պատուով . վասն զի
յարգոյ և պատուական ցուցանէ
Աստուած զծառայս իւր առաջի
անհաւատից . և ապա աջալուրջ ե-
րեսօք զբոլորն նորա կատարէր ըզ-
հայցուածս : Իսկ իբրեւ եկն սուրբն
Սահակ և զսպարդէեալսն յԱրտաշ-
րէ . հաստատեաց 'ի ձեռն մերոյն
Վռամշապհոյ , սկսանէր դարձեալ
'ի նոյն հոգս եկեղեցւոյ տքնել քա-

ջութեամբ , յարդարելով բարե-
պաշտապէս զկանոնական կարգա-
գրութիւնս :

Ընդ այն ժամանակս ապա և
մեծն Մեսրոպ բազում ջանս յան-
ձին կաշեալ վասն գիւտի գրիս մե-
րոյ , զի ազատեսցուք 'ի յունական
լեզուածոյր փատածաղիկ ծէնքե-
նայիցն . մանաւանդ զի բազում լի-
նէր վերադառն շահից հագեոր գան-
ձուց վասն աշխլեզու հեգենայից
'ի տառատպութիւն օտարանու սու-
ղորայից . վասն զի ուր ոչ լինէին
մերձաւորքն Սահակ կամ մեծն Մես-
րովբ՝ ոչ կարէին իմանալ զվերծա-
նութիւնս գրոց սրբոց . և զսկեալ
լինէին 'ի լուսաւոր պատուիրա-
նացն Աստուծոյ . ունայն ունկնդրու-
թեամբ և զուր աշխատութեամբ .
վասն որոյ երանելին Մեսրովբ մե-
ծազոյն հոգ զանձամբ արկեալ , ոչ
գազարէր յամենայն տեղիս ընթա-
նալ չըջագայութեամբ , թերեւ կա-
րասցէ գտանել հնար ելի իրին , և
ոչ գտանէր : Էջ յԱսորիս առ Դա-
նիէլ ոմն գրամարտիկոս , և գառ-

նայր գեղերեալ. ընթանայր յԵ-
գեսա առ Եպիփան ոմն ճարտա-
սան ճոխացեալ, և ոչինչ օգտեալ
այլ 'ի նոյն տարակոյս մնացեալ. զի
եւս իրացն լինիցի յԱստուծոյ և
ոչ 'ի մարդկանէ. որպէս հնոյն Խ-
րայեղի յԱստուծոյ պարգևեալ գիր
օրինաց 'ի ձեռն Մովսիսի. և այս
մեծագոյն շնորհաց ընձեռեալ ազ-
գիս մերոյ յԱստուծոյ: Վասն որոյ
սուրբն Սահակ և մեծն Մեսրովբ
յետ բազում ունայնաջան և զա-
վաստակ լինելոյն, յազօթս ապա-
ւինէին, յԱստուծոյ խնդրելով զեւս
իրացն: Եւ երանելին Մեսրովբ ու-
նելով ընդ ինքեան աշակերտեալս
անձինս քառասուն խորազնազգեա-
տըս և բոկագնացս, աքնելով միշտ
ազօթիւք 'ի լերինս և 'ի փապարս
խնդրելով յԱստուծոյ վասն իրացս
այսոցիկ: Եւ տեսանէր սուրբ և եր-
ջանիկ վարդապետն Մեսրովբ, ոչ 'ի
քուն երազի և ոչ յարթնութե տե-
սիլ, այլ 'ի գործարանի սրտին թաթ
ձեռին՝ զի գրէր, որով տուեալ եղև
մեզ դպրութի աստուածային գրոց:

Եւ արդ եթէ մարդարէն տիրա-
 դոյն տան զգրեալս'ի տախտակս արդ-
 տի մարմնեղէնս, քան 'ի տախտակս
 քարեղէնս, ապա յայտ է՝ թէ ոչ է
 նուազ մերոյս գրոյ տուչութիւն,
 քան զհին օրէնսն զտուեալն 'ի
 ձեռն նախամարդարէին՝ Մովսիսի:
 Եւ ապա եկեալ առ ոտերն Սահակ
 մեծն Մեսրոպ բերելով ընդ ին-
 քեան զպարգևս աստուածայինս,
 այսինքն զգիր մերոյ լեզուիս զոր
 ընկալեալ 'ի շնորհացն Աստուծոյ.
 ընդ որս յաւէառ ուրախացեալ բեր-
 կրալի ցնծութեամբ՝ մեծ գոհու-
 թիւն ամենողորմն Աստուծոյ մա-
 տուցանելով, որ ոչ տնտես առնէ
 զաղաչանս ծառայից իւրոց, այլ
 ճշմարտութեամբ զկամս երկիւղա-
 ծաց իւրոց առնէ տէր, աղօթից նռ-
 ցա լսէ և կեցուցանէ զնոսա, զի
 Աստուած փառաւորեալ է 'ի խոր-
 հուրդս սրբոց իւրոց, և զփառա-
 ւորիչս իւր փառաւորէ: Արդարեւ
 ոչ ըստ մեզաց մերոց արար մեզ տէր,
 այլ զօրացոյց զողորմութիւն իւր 'ի
 վերայ երկիւղածոց իւրսց, հեռի

առնելով 'ի մէնջ զխաւար ագիտու-
 թեան մեր, և մեծ արար տէր զառ-
 նելն իւր ընդ մեզ, բառ իւրում ա-
 ռատ մարդասիրութեան, գլծալով
 'ի ստեղծուած ձեռաց իւրոց . վասն
 որոյ եկայք ցնծասցուք 'ի տէր, և
 օրհնեսցուք զբարերար փրկիչն մեր.
 Կանխեսցուք առաջի նորա խոստո-
 վանութեամբ, և գոհասցուք զա-
 ռատ ողորմութենէ նորա : Տուք
 փառս Աստուծոյ, որով օրհնու-
 թիւն տեառն Աստուծոյ մերոյ ժո-
 ղովաւրդք հաւատացելոց և պաշտօ-
 նեայք պանծալի մօր մերոյ Անիմի :
 Մեծացուցուք զբարերարութիւնն
 Աստուծոյ, և բարձր արասցուք զա-
 նուն նորա 'ի միասին . և գոհացա-
 րուք զբարերար Տեառնէ մերմէ, զե-
 քազոր է զի յաւիտեան է ողորմ
 նորա, այժմ աչք կուրաց բացցին,
 և ականջք խլից լուիցեն . այժմ
 երազեսցէ կաղութիւն լեզուիս մե-
 լոյ որ ոչ կարէր զխաղախուղտ ա-
 սորերէն բարբառել կամ գյունա-
 րէն ծեփածուս ծեթկեթեւն . այժմ
 պարզեսցին լեզուք ծանրախօսք

և զօրանցի տկարութիւն տգիտութեան մերոյ, 'ի փառս և 'ի գովութիւն մարգասիրին Աստուծոյ . այժմ ոչ լիցի ասել խուժ և լսել դուժ, այլ և ամէնն վերաձայնեացի 'ի ժողովքսնէն 'ի փառատրութեան պաշտօնէիցն . և ունկնդրութիւն լիցի վերժանողաց, և ծանիցէ ռամիկն զծանրութիւն պատուիրանացն Աստուծոյ . և գեղջուկն գովեսցէ զսքանչելարար տէրն . այժմ ոչ կարօտացի ոք թարգմանութեան, և ոչ ընթացի ոք առ ոք թէ ընթերցիր ինձ զայս . այլ միաւորեալք միաբանութեամբ, ներքինք և արտաքինք, հեռաբնակք և մերձակայք, 'ի փոքունց մինչև ցմեծամեծս, ամենեքեան ծանիցեն զճշմարտութիւն, իմասցին զարգարութիւն, փառաբանեսցեն զպարգևատուն : Լուծաւ կապ բերանոյ, փարատեցաւ նսեմութիւն խաւարի . սիւն ամպոյ լուսաւորէ, ստին հոգևոր գիեցուցանէ, ընչընչութիւն կերակրոյ 'ի ստուգութիւն փոխեցաւ, և գառնութի ջուրց'ի քաղցրութիւն :

ԹԻ. սեղան հողևոր պատրաստական
 է. բաժակ իմանալի մատուռակի.
 փութացարուք հաւատացեալ ժողո-
 վուրդք, եկայք ճաշեցէք, եկայք ըզ-
 մայլեցարո՛ւք. ոչ սղիւ վաճառի՝ այլ
 ձրի պարգևի. ո՛չ տարակուսիւ խըն-
 դրեսցի, այլ գիւրալուր իմանի.
 առէք լիացարո՛ւք, առէք բեր-
 կրեցարուք, ճաշակեցէք և տե-
 սէք զի քաղցր է տէր, կերակրու-
 զին փառս վերառաքեցէք, զի ան-
 բաւ է մարգասիրութիւն նորա:
 Վա՛շ արարչին, փառք Փրկչին, մե-
 ծութիւն մարգասիին. գոհութիւն
 գովելի տէրութեանն. շնորհք շտե-
 մարանապետին. օրհնութիւն ողոր-
 մածին. բարեբանութիւն բժշկողին.
 և արդ զի՞նչ տացուք տրիտուր
 Տեառն ընդ ամենայնի զոր արար
 մեզ. զի չեմք բաւական փոխարինի,
 այլ միայն զանուն տեառն կարգաս-
 ցուք օրհնութեամբ զօրհանապազ,
 զի մեծամեծ պարգեաց արժանիս
 արար զմեզ, ամենաբաւականն Աս-
 տուած, փառաւորեալն յամենայնի
 Եւ իսկ և իսկ 'ի հրամանէ մե-

Ծին Սահակայ ժողովեալ մանկունս
 խոհեմամբոս տրամախոհս , քաջ-
 ուշեղս փափկալանգս , և դարոցս
 ըստ գաւառաց գաւառաց կարգէ .
 ուսուցանել մեծով պնդութեամբ .
 և հարիւր տասն ամ էր 'ի սրբոյն
 Գրիգորէ յորժամ գտաւ գիր աղ-
 գիս մերոյ . և զայնչափ ժամանակս
 'ի յայլալեզու գեգերանս էին տա-
 տանեալ , վասն որոյ առաւել փոյթ
 յանձին ունէին զի երազ վարժեա-
 ցին մանկունք յիւրաքանչիւր տեղիս ,
 յորոց ընտրեցին թուով վաթսուռ
 յաշակերտելոցն , զառաւել ուշիմս
 և զփափկածայնս և զերկարոգիս , և
 առաքեցին յաղգս և 'ի լեզուս օտար
 գաւառաց , ուսանել իմաստութիւն
 և արուեստախօսութիւն , և առնել
 թարգմանութիւն , յորոց էր մեծն
 Մովսէս Խորենացին , և եղբայր նո-
 րին Մամբրէ . Դաւիթ անյաղթն և
 Եղիշէ . Յովսէփ , Եղնակ , Արձան ,
 Աղան , Մուշէ , և այլս բազումս որք
 ընդ նոսա գնացին յԱղեքսանգրիա ,
 'ի Բիւզանդիա , յԱթէնս և յայլ
 գաւառս ուսանել զիմաստասիրու-

Թիւն որպէս զայլ ազգս , զի նա-
խանձ բազում էր յայնմ ժամանա-
կի ուսման ամենայն ազգաց , և ծաղ-
կեալ էր ուսումնասիրութիւն յաշ-
խարհի :

Եւ այսպէս մերքս ամենեքեան
գումարէին հանդերձէին կազմէին ,
պատրաստէին , յուղի անկանէին ,
երկայնաձիգ ճանապարհորդէին ,
'ի ծովս ընթանային , 'ի Թեւա
Թեթեւա Թռչէին , յերիվարս
փայտակերտս ելանէին , զերասա-
նակս լայնալանջս ըմբռնէին , զհա-
րազանս օգատարածս յածէին ,
'ի սասանոտ գաշտս անհաստատս
արշաւէին , զմտհ քան զկեանս
միշտ ընտրէին , աներևոյթ նպա-
տակի ուշ ունէին . զորոց զկնի
բազումք յիւրաքանչիւր դարս և 'ի
ժամանակս հանդիսանային , նա-
խանձաւոր գործոց բարեաց լինելով ,
'ի վաստակս և 'ի ջանս պատրաստե-
լով զանձինս , ժրանային՝ տքնէին ,
աշխատէին՝ հարցասէր լինէին ու-
սանելով , կրթելով վարժելով վաս-
տակելով , պատրաստելով զանձինս

յի յերկա օգտակարս , և ՚ի գործս
 շահաւետս , ոմանք զտառից գծա-
 գրութիւնս շահաւորեալ , ոմանք
 զիմաստս հաւաքեալ , զուսումնա-
 կանն , զքնաբանականն , զերկրաշա-
 փականն , զհամարողականն , զերա-
 ժըշտականն , զաստեղաբաշխականն ,
 զքերականն և զքերգողականն . ըզ-
 գործնականն և զտեսական իմաստա-
 սիրութիւն և զմասունս նոցա որք
 են թուով երկոսաստն : Ոմանց հա-
 ւասարէին գիտութեամբ , քան զո-
 մանս վեհագոյնք երևէին , ոմանց
 զարմանալիք թուէին , ոմանց բաղ-
 ձալիք լինէին , ժրութեամբ , ու-
 չիմութեամբ , իմաստութեամբ ,
 խոհեմութեամբ ուսումնասիրու-
 թեամբ , գիտութեամբ , բանա-
 գտակութեամբ : Ընդ ոմանս դա-
 սէին՝ քննութեամբ , զոմանս
 պատասխանելոյ արժանի ոչ համա-
 րէին , առ ընկերակիցս գովելիք ,
 առ վարդապետս հաճելիք , հար-
 ցասելիք , բանասելիք , ընթերցա-
 սելիք , ուսումնասելիք , տքնասելիք ,
 ժրասելիք , երկասելիք . և այսպէս

Նանային , արիանային , խիզախէին ,
 զօրանային , հանգիսանային . պատ-
 րաստելով , կուտակելով , ժողովելով ,
 յօգելով , բարդելով բեռինս մեծա-
 մեծս և գոհարակիրս , զգրեանց
 բազմութիւնս և զուսումն իմաս-
 տութեան , բազմաց փափաքելիս ,
 բազձալիս , ցանկալիս , հեշտալիս ,
 սիրելիս :

Եւ գային հասանէին մեծաւ ճո-
 խութիւն յաշխարհս հայոց . վաճա-
 րականքն հոգևորք , փարձամացու-
 ցիչքն եկեղեցւոյ , խրախոցուցիչքն
 մանկանց Սիրովի , սիրացուցիչքն
 բազմախումբ ժողովրդոց , զարգա-
 րիչքն հռչակահանգէս տօնախմբու-
 թեան , ունեւելով ընդ ինքեանս բե-
 ռինս շահաւէտս և արգիւնարարս ,
 մարդարիտս գեղեցիկս և ականս պա-
 տուականս , զբաղխոհականն , զա-
 տենականն , զկացրդականն և զա-
 տուածաբանականն , զարգարելով
 զերկս աշխատողացն և զսոյնս իմաս-
 տասիրութեան պանծալիս արմա-
 տացուցանելով . և ծանօթ առնելով
 բազմաց զգիտութիւն , զերևակայ-

ութիւն , զմիտս , և զկարծիս և զզգայութիւն . զարհեստ և զմակալութիւն , և զայլն ամենայն զգովելիսն և զպանծալիսն , և զպիտանիսն 'պատառականաց , զզատեալսն և զմեկնեալսն յանպիսանեացն : Քանզի մեծաւ հոգաբարձութեամբ փոյթ յանձին կալեալ երանելեացն զշահաւէտսն ժողովելով և զխոտանան 'ի բաց ընդենելով :

Բայց աւանդ յայսմ վայրի , զի բանս այլ ոչ ախորժէ յառաջիլ : Քանզի յորժամ հոանձքն բազում էին և մշակք սակաւ , և արտորայքն ռաբիտակացեալ և 'ի հունձս հասեալ , և ազաչեցեալ եղև տէր հընձոցն և ելին մշակքն 'ի հոանձս , և արգ մանգաղք թեքեալք , և մշակք պատրաստք . և որք հնձին ոչ առաջի , վասն զի ծղօտ միայն՝ և սուղինչ նշմարտնք արտորայիցն երևէին : Քանզի վաճառականքն մեր հոգեւորք յորժամ գարձան 'ի մեծայամ ուղղեւորութենէն , ոչ գտին զառաքիչսն իւրեանց , զի վախճանեալ էին սուրբքն , և բարձեալ թա-

գաւորութիւնն , քայքայեալ վայելչութիւնն , և ապառեալ ուսումնասիրութիւնն , ազաւազեալ կարգաւորութիւն և բազմացեալ անկարգութիւն , նոեմացեալ ճշմարտութիւն , և զորացեալ թտութիւն : Վասն որոյ ողբս առեալ հառաչէին , հաչէին , արտառուս յաչաց կեմեցուցանէին , ձեռն 'ի ծնօտի հարեալ ողբային . երբեմն 'ի վերայ ծնգաց կապեալ տարակուսէին , զգլուխ շարժէին , զաչս ողորմ յածեցուցանէին . զծնօտս ապաակէին , ըզբարձս ծեծէին , ողբերգական բանս խօսէին , յեղանակաւ բացագանչէին , զանշունչ տարերս 'ի գութ շարժէին , եհա եհա բարբառէին , աւաղական բանս յաճախէին . Ի զուր ժրացաք , տռէին , ունայն վատակեցաք , յանախտս ջանացաք , ընդ վայր իմաստացաք , յանչահադեգերեցաք . աւանդ երկայնութեան ճանապարհին , մեծագոյն տքնութեանն , յոլով աշխատութեան , 'ի ծովու անկոծութեանն , 'ի ցամաքի վատականելոյն , մեծագին բեռանց

կապելըն : Վաճառականքս պատ-
 րաստք , և վաճառողքն չեն 'ի միջի-
 պսակքս մերձ , և պսակագիրքս յո-
 ժարք , և որք պսակինն չիք առաջի-
 բանքս 'ի բերան և բանաբերքս իմաս-
 տունք , և խնդրողք բանի ոչ երևին :
 Դայեակքս մերձ' և ստինքս լցեալք ,
 և ստնգիայք ոչ գտանին . վարդա-
 պետք հուպ' և ուսումն ազնիւ , և
 աշակերտեալք ոչ հանգիպին : Վասն
 էր . զի գերեցան , զի ցրուեցան , զի
 քայքայեցան , զի ամայացան , զի
 անտէրունչ չըջեցան . և էրո՞ւմ
 զայս կրեցին : Վասն չար գոր-
 ծոց , վասն բազմանալոյ անօրէնու-
 թեանն , վասն անիրաւ դատաստա-
 նաց , վասն կաշառառութեան ,
 վասն պռռնկութեան , վասն շնու-
 թեան , վասն գողութեան , վասն
 սպանութեան , վասն նախանձու և
 ատելչութեան , վասն մատնութեան
 և չարախօսութեան , վասն ագահա-
 թեան և արծաթսիրութեան , վասն
 ստութեան և երգմնահարութեան ,
 վասն հպարտութեան և ամբարտա-
 լանութեան , վասն ռխակալութե

և ոտնհարութեան, վասն իշխանա-
սիրութեան և փառասիրութեան :
Վասն զի եղեւ քահանայն իբրեւ զմի
'ի Ժողովրդենէն . վասն զի կրօնա-
ւորք քաղաքականաց վարուք վարին .
վասն զի ոչ զանազանին 'ի միմեանց
վանականք և աշխարհականք . այլ
ամենեքեան խոտորեցաք , 'ի միասին
անպիտանացաք . վասն որոյ մատ-
նեցաք 'ի ձեռս թշնամեաց մերոց և
առելիք մեր յարեան 'ի վերայ մեր .
անօրէնք նեղեցին զմեզ , և հակա-
ռակորդք կռփահարեցին յանինայ .
յաջ և յահեակ տանջէին , և յա-
մենայն կողմանց զգուէին . և առա-
ջի տարածեալ ունելով զամենայն
տեօակ վտանգից . ահ , գուք և
որոգայթ . և որ փախչի յահէ , անկ-
ցի 'ի գուք . և որ ելանէ 'ի գբոյ'
անգանի յորոգայթ , ըստ մարդա-
րէին . և այս ամենայն եկն 'ի վերայ
մեր վասն մեզաց մերոց . և խստա-
ցուցաք զպարանոց մեր և ոչ խոնար-
հեցաք , սառնագանեցաք պատուի-
րանի Տեառն և ոչ զըջացաք , այլ
դարձաք սրտիւք մերովք յԵդիս-
տոս :

Աւանդ երկիր Հայոց, գաւառ գեղեցիկ, աշխարհ արեւելեան, հուպ առ Եգեմ, ծանիր զլաւութիւն քո. ընդէր տգեղացար: Աւանդ բնակիչք բարեբաստիկք. տղջ. ընտիր, ժողովաւրդ սեպհական. քահանայութիւն, Թագաւորութիւն, մարդարեւութիւն, մարտիրոսութիւն, ծանիր զմեծութիւն քո, ընդէր վերայեցար: Աւանդ տունկ տենչալի, գրախա տատուած տառանկ. բուրաստան բերրի, գրգանք գովելի. կնիք վայելչութեան 'ի ձեռին տեառն, և Թագ արքայութեան 'ի ձեռին Աստուծոյ քոյ. ծանիր զազնուութիւն քո, ընդէր խոտորեցար: Եւ արդ ով ողբասցէ զքեզ ըստ արժանւոյն. Յերեմիաս չիք 'ի միջի, կամ այլ ոմն ողբերգակ: Եկեղեցիք քո հրձիգ եղեն, յարկք քո տապալեցան, մանկունք քո գերի վարեցան, զարեւնա քո հեղին որպէս ջուր շուրջ զՍիոնիւ, զաշխարհս ձեր առաջի ձեր ոտարք կերիցեն. չքեալ Թագաւորսոր Սիոնի իբրեւ զհովանի մոր. գապահաց 'ի մէջ սեխենեայ և իբրեւ

զառաքաւար յայգւոջ . արկին զգիւ-
 կունս քո գեշ թռչնոց երկնից և
 գաղանաց երկրի , եղաք նախատինք
 գրացեաց մերոց՝ և այսն կատակա-
 նաց թշնամեաց մերոց : Աւա՛ղ կորլա-
 տեանս , աւա՛ղ թշուառութեանս ,
 աւա՛ղ ամայութեանս . եղծաք , ա-
 պականեցաք , կորստեան մատնե-
 ցաք , ընկալաք 'ի ձեռանէ Տեառն
 բազմապատիկ զբաժակ բարկու-
 թեան , զբաժակ դառնութեան ,
 զբաժակ վշտի : Եւ արգ զարթի՛ր ,
 արգ սարջացի՛ր , գոնէ զգաստացի՛ր ,
 արի՛ կարգա առ տէր Աստուած քո ,
 ազազակեա՛ առ նա ցաւագին ան-
 ձամբ . ազաչեա՛ զերեսս նորա ,
 պազատեա՛ առ նա ասելով . Դարձ
 առ մեզ Աստուած փրկիչ մեր , և
 դարձո՛ զսրտմտութիւն քո 'ի
 մէնջ . Աստուած դու դարձեալ
 կեցո զմեզ , և ժողովուրդ քո ու-
 թախ լիցին 'ի քեզ . ցոյց մեզ Տէր
 զողորմութիւնս և զփրկութիւն քո
 տուր մեզ : Զարթո՛ զգորութիւն
 քո և եկ կեցուցանել զմեզ . մի՛ յա-
 ւիտեան բարկանար մեզ տէր , և մի՛

ձգեր ղբարկութիւն քո ազգէ մինչև յազգ . մեք մեղաք՝ և դու բարկացար . այլ ներեա՛ տէր , անսատէր , քաւեա՛ տէր , հաշտեա՛ տէր . ողորմեա՛ տէր , փրկեա՛ տէր , կեցո՛ տէր :

Այսպիսին թերեւս բարբառէին երանելի առաջնորդքն մեր , այսպիսի՛ ձոյնս արձակէին վաճառականքն ամենառատք , այսպիսի՛ թելոգիւր լինէին քարոզքն ճշմարտութեան , մշակքն հոգեւորք , գործօնեայք գեղեցիկք , բեռնաբերքն շահաւէտք , հարսնածուքն երանելիք , փեսաւէրքն փառաւորք , առթողքն արիական , կուսատածքն պատուականք , վարդապետքն քաղցրօւտոյց , գայեակքն գիւրահամբոյրք , գաստիարակքն գորովագութք , գպրապետքն բարեսէրք , հովիւքն քաջափառք , մատակարարքն երջանկացեալք , իմաստասէրքն մեծարգոյք , բարեբերքն բերկրալիցք , ճանապարհորդքն ճոխացեալք , սիւնքն հաւատոյ , ամուլքն եկեղեցւոյ , արմատքն անմահու-

թեան, քանոնքն արդարութեան,
 չափքն իմաստութեան, յարգա-
 րիչքն օրինաց, հիմնացուցիչքն հա-
 ւատոյ, արձանքն ամբութեան,
 պսակքն պճնութեան, զարդքն
 զգաստութեան, խահարարքն իմա-
 նալի, մատուցակքն ցանկալի, բար-
 ձրացուցիչքն եկեղեցւոյ, մխիթա-
 րիչքն արտմեցելոց, սանձքն անզգա-
 մաց, փարթամացուցիչքն հաւա-
 տացելոց, դաւանողքն ուղղափա-
 ռութեան, հաստատիչք հաւատոց,
 նորոգողքն կարգաւորութեան, դա-
 րանակալքն իմաստութեան, պատ-
 մաբանիչքն փառացն Յիսուսի, ող-
 բերգակքն գովելիք. որք խնդու-
 թեանն ոչ եղեն խրախակիցք, այլ
 արտմութեանն գտան սգակիցք. որք
 'ի բերկրութեանն ոչ վայելեցին ընդ
 բերկրեալսն, այլ 'ի դառնութեանն
 տխրեցան ընդ վտանգեալսն. որք
 յանդորրութեանն ոչ էին զուարճա-
 կիցք, այլ 'ի թշուառութեան գտան
 չարչարակիցք. որք 'ի գերամբար-
 ձութեանն ոչ գտան բարձրացեալք,
 այլ 'ի տառապանսն ուստացեալք,

որք ցնծութեանն ոչ գտան գաստ-
կիցք, այլ ողբոցն եղեն ձայնակիցք:
Եւ ապա զի՛նչ գործէին երանե-
լիքն, զի՛նչ խորհէին կամ զի՛նչ ըզ-
մտաւ ամէին. հեռանային յաշխար-
հէ, ինքեանք յինքեանս երթային,
զամայութիւն սիրէին. յանապատ-
ունակէին, լռութեան տային զան-
ձինս, աղօթից պարապէին, արտա-
սուօք զոտս տեառն թանային. մշտաւ
մռռնչ հեծեծանօք ընդ աստուած
խօսէին. յունաւոր աքնութեամբ
զգիշերն 'ի գլուխ հանէին: Սովա-
լբուկ զոնձինս առնէին, ծարաւով
տանջէին, ցրտակէզ և տօթակէզ
լինէին. լեշկ մաշկօք չլնէին, խա-
րաղնազգեստք լինէին, տյծէիւք
զսպէին, թեփակերք լինէին, ըն-
գովք շատանային, սրտովք ծառոց
բաւականային, բռնովք դաւարեօք
և արմատովք. սիրովն Նստուծոյ առ-
ջորէին, սուգ մեծ 'ի վերայ ազգիս
առնէին. բայց երկնաւորն յուսով
մխիթարէին. 'ի նեղութեան և յան-
ձկութեան տանջին զմարմինս 'ի
խաչ հանելով, կարեօք և ցանկաւ.

Թեամբք հանգերձ : Ըճէին , բազմանային ճշմարիտ իմաստից հետեւելով , զգործ տեսութեան աստնջական առնելով . 'ի բանից լռութեան գործովք քարոզք լինէին , նախանձ բարի ամենեցուն շորժէին . և Թէսէա ծածկեցին զմարդարիտան գեղեցիկս , և զականս պատուակոնս յինքեանս Թագուցանէին , բայց սակայն առաջ ինչ յայտնէին , փոքր ինչ ծանուցանէին . զոր օրինակ հուր ընդ յարգիւ ոչ կարիցէ զանխլոնալ , այլ կամ 'ի մարդկանէ առ Թեալ վառիցի , կամ 'ի փոքրագոյն սքոյ շարժեալ բոց արձակիցէ , այսպիսի իմն կրէին կամ 'ի մարդկանէ ինդրեալք կամ 'ի հոգւոյն շարժեալք , մեծագին գանձիւ ընուն զեկեղեցի , անգին մարդարտիւ զարդարէին զառաքաստ Սիոնի . անպասուամ զարդոք գեղապաճոյճ սլճնէին զբամբիշն երկնաւոր արքային . ճառիւք ներթողինօք , պտու մութեամբք հոգւորօք , իմաստիւք զարմանալիօք , մեկնողական հանդիսիւք : Փայլեցին , պայծառա-

յան , զարմանալիք ցուցան , երևելիք եղեն , հիանալիք գտան , ցանկալիք անսան , բաղձալիք հաւատ տեցան . Ճշմարիտք , ճոխք , իմաստունք , մաքուրք , մեծք , առաքինիք , սուրբք . յորոց ոմանք գլուխ եկեղեցւոյ կացին , ոմանք ակն եղեն , ոմանք ձեռք հանգիպեցան , և ոմանք այլ ինչ : Քանզի քաղաք 'ի վերայ լերին թաքչել ոչ կարէ , և ոչ ճրագ ընդ ծածկութիւ զանխլասցի . վասն որոյ ազ եղեն երկրի , և լոյս աշխարհի , և քաղաք ապաստանի :

Այլ ես անգիտացայ զանձն իմ , և 'ի վեր քան զարժանն իմ յանդրգնեցայ , վասն որոյ չմեղադրանս յամենեցունց պահանջեմ . զի սէր գերայաղթ ամենայնի հանգիպի , և ինքն պարտասեալ յումեքէ ոչ տեսանի , զոր տիրապէսն ես կրեցի :

Բայց մեծն Մեսրոպ՝ յետ այն , չափ հանգիսաւոր աշխատութեցն և գիւտի գրոյս մերոյ տըւչութեամբ շնորհացն Աստուծոյ , և կարգելոյ գպրոցս մանկանց ամենայն ուրեք և վարժելոյ մեծով հոգաբարձու .

Թեամբ, չուեալ եւս և 'ի Վիրս և
 անգ. ըստ լեզուի նոցա արարեալ
 նշանագիր, վարդապետս և դպրոցս
 'ի նմա եւս կարգէ. և ապա իջեալ 'ի
 կողմն Աղուենից և նոցա եւս ստեղ-
 ծանէ նշանագիրս ըստ կիսահագագ.
 և խեցբեկոր լեզուի նոցա. վերա-
 կարգելով և 'ի նմա եւս աշակերտա-
 նոցս, զի ըստ առակին՝ յորսոյ ա-
 ռիւծուց աղուեսք բազումք կերա-
 կրին, և յարքայորդւոյ Թագաւորեւն՝
 Թագաւորազունք յոլովք ճոխա-
 նան: Եւ ապա ինքն դարձեալ դառ-
 նայ 'ի Հայոս, և գտանէ զսուրբն Սա-
 հակ անդագար 'ի Թարգմանու-
 Թեան պարապեալ: Բայց 'ի վախ-
 ճանեւն Վռամշապհոյ արքայի Հայ-
 ոց, գնայ տարս մեծն Սահակ առ
 արքայ Պարսից Յազկերտ, և ազաչէ
 արձակել զկապեալն խոսրով 'ի Հայոս
 փոխանակ Վռամշապհոյ. որոյ և
 կատարեալ իսկ զՀայցուածս սրբոյ
 առնն, տայ խոսրովայ զտէրութիւն
 Հայոց. բայց նա 'ի կրկնակի Թա-
 գաւորեւն՝ ոչինչ աւելի քան զմի
 ամ կեցեալ վախճանի: Իսկ 'ի

վախճանեն Յազկերտի, և փոխա-
նակ նորա թագաւորեալ երկրորդն
Վաւանայ 'ի Պարսս, սա բազում
դառն ոճիրս զարթուցանէր 'ի Հայ-
աստանեայս, և վրդովէր զամենայն
բարեկարգութիւնս յեղծումն և
յապակասնումն հասուցանել. զոր
և տեսեալ սրբոյն Սահակայ ըզ-
ջարին արկածս, գնայ 'ի մասնն
Յուէոց. վասն զի յերկուս ճեղ-
քեալ բաժանեալ էր Հայք 'ի մեջ
կայսեր և Պարսից: Իսկ մեծն Թէո-
դոս թէպէտ 'ի սկզբան անդ ընդ
ակամբ հայեր առ 'ի չընդունել,
սակայն իմացեալ 'ի բազմաց լի զնա
տոտաւածային շնորհօք և ամենայն
առաքինազարդ վարուք, մեծաւ
պատուով և բարի օճանով ընդունի
իբրեւ զնոյն ինքն առաքեալ Քրիս-
տոսի. այլ և զնշանագիրսն որ առ 'ի
նոցանէն յԱստուծոյ ընծայեցաւ,
հրամայէ փութովուսանել և զծախս
դարոցացն յարքունուստ լինել:
Եւ ասորս սուրբն Սահակ իսկ և իսկ
առաքէ զվարդան թոռն իւր առ ար-
քայն Պարսից Վաւամ, խնդրել ըզ-

հաշտութիւն . և նորա մեծարեալ
 զհայցուած սրբոյն կատարէ , թա-
 փաւորեցուցեալ Հայաստանեայցս
 զԱրտաշիւր որդի Առամշաստի : Սա
 զեղխէր միշտ 'ի դիմական չարիս ան-
 արգել . զոր և պատճառս քսու-
 թեան նախարարացն զայն գտեալ ,
 թուեցուցանէին իբր տաղտկացեալս
 զինքեանս առ 'ի նմանէն գոլ . և
 բողոք առ մեծն Սահակ բարձեալ
 հայցէին կցորդակից իւրեանց առ-
 նել , և չարախօս առ արքային Պար-
 սից , զի կամ կաշի 'ի կտտանս'
 կամ 'ի բաց ընկեացի թագաւորն
 հայոց : Այլ նա թէպէտ և զիրս
 բամբասանաց 'ի սուտս ոչ հանէր'
 սակայն մասնել զարքայն իւր հե-
 թանոս արքայի ոչ առնոյր յանձն ,
 յուսալով տեսանել զկանգնումն
 գլորեցելոյն և ոչ զընկճումն . Բաւ ,
 ասէ , լիցի ինձ գայլոյ զիմն մատ-
 նեալ մոլորեալ ոչխար . զի թէ ա-
 նառակ է , սակայն սուրբ մկրտու-
 թեամբն գրողմեալ է . պոռնիկ է'
 ոչ քրիստոնեայ է . դիմացեալ մար-
 մնով այլ ոչ անհաւատ հոգւով .

զեղիս վարուք՝ այլ ոչ կրակապաշտ :
Եւ այսպէս զտխտացեալ իւր ոչ
խարն ոչ փոխանակէր ընդ առողջ
գաղանին :

Այլ Թէպէտեւ սուրբն այսպէս
արդարախօհ լինէր , սակայն Վռա-
մայ զլսելիս չարախօհացն մատու-
ցեալ , և առաւել Սորմակայ որ
զլեզուն սուսեր սատակիչ էր
պատրաստեալ՝ ակն կալեալ փո-
խանակ սրբոյն Սահակայ գահա-
կալիլ յաթոռն . և ապա 'ի բանտ
զԱրտաշիր արգելեալ , և մարզպան
Պարոիկ՝ Հայոց կացուցեալ , և ըզ-
Սորմակն չարալեզու փոխանակ սրբ-
բոյն Սահակայ կացուցանէ . որ ոչ
աւելի քան զմի ամ տեւեալ , հալա-
ծի 'ի նոյն նախարարաց : Յետ որոյ
յետ նորա կացուցանէ Վռամ զոմն
ասորի Փրքիշու , այր ապարասան և
յափշտակօղ , որ տանտիկին կանապք
զտուն , իւր մատակարարէր . և վասն
զի և զսա ևս նախարարքն ասեցին ,
ասպա տայ զայլ ոմն ասորի Շմուէլա-
նուն , որ հետևող գտանէր վարուցն
Փրքիշուի , առաւել եւս ագահու-

Թեամբ մասամբ : Եւ մեծին Սահա-
կայմիայն զվարդապետէն հրամայէ,
և ձեռնադրել զորս Շմուէլն հա-
ւանի : Բայց մեծն Սահակ 'ի գնալն
իւրում առ Պարսից արքայն Վռամ,
բազում ինչ համարձակութեամբ
խօսեցեալ առաջի նորա, և յանդի-
մանեալ զանաստուածութիւնն նո-
ցա, եւս առաւել վասն Արտաշիրի
չարախօսութեանն, զի ասէր՝ եթէ
վասն Ճակաճանութեամբ ախտին է
նենգելն զնա, այն ձերոց օրինա-
դրութեանցդ պանծալին է. և թէ
ոչ՝ այլ իմիք ոչ է փաստակար. և
այնչափ առաւել ձաղանօք եպե-
րեալ զնոսա վասն անմտութեանն
իւրեանց, մինչ զի զարմանային
ընդ իմաստութիւն, և ընդ համար-
ձակութիւն նորա. զի խօսէր
անպատկառ զվկայութիւն Տեառն
առաջի Թագաւորաց ըստ մարդա-
րէական հրամանին : Եւ եկեալ երա-
նելին 'ի գաւառ իւր՝ նստէր լռե-
լեայն, արարապելով աղօթից և վար-
դապետութեան՝ սիրովն առ Աս-
տուած, սուգ մեծ ունելով 'ի պափ

վասն կուրութեան մտաց անդգա-
մաց . և ոչ տայր թոյլ անձին մի-
թարեւ 'ի վերայ բեկման ժողովը-
դեան իւրոյ : Իսկ նախարարքն Հայ-
ոց իրրեւ տեսին զինքեանս ամօթա-
լից 'ի վերոյ տնմտութեան գործոց
իւրեանց, գային միաբան զջնացեալք
առ սուրբ հայրապետն Սահակ ,
աղաչէին , փարէին , առաջի անգա-
նէին ասելով . Մեղաք առաջի Աս-
տուծոյ և սրբութեանդ քում . և
հայցէին զի վերտաին յանձն առցէ
զառաջնորդութիւն հօտին իւրոյ :
Իսկ նա յարտասուս եղեալ պատմէր
նոցա եթէ յառաջ քան զքաղում
ամս սուգ մեծ ունէի 'ի որոյ ի-
մում, զի ոչ ետ ինձ Աստուած զա-
ւակ արու որպէս նախնեացն իմոց .
և երևեցաւ ինձ հրեշտակ Աստու-
ծոյ և սաէ . Մի տրամիր վասն այդո-
րիկ եթէ ոչ ետ քեզ Աստուած
զաւակ տրու՝ և մի կոծեր զանձն
քո , այլ գիտացիր զի յԱստուծոյ է
իրդ այդ . զի բառնալոց է քահա-
նայութիւն՝ յազգէ սրբոյն Գրիգո-
րի , և թագաւորութի յազգէդ Ար-

չակունեաց , և արդ դու մի արտմիր ,
այլ միտիթարեա՛ւ զանձն քո : Եւ
պատմեալ նոցա զանտի՛ն զամենայն
մի ըստ միոջէ , և ասէ ցնոսա . Որ-
դեակք , փոխանակ իմ տէր հովու-
եոցէ զձեզ . և ինքնին վերականգու-
լինիցի ձեզ , որ նախախնամօղն է
ամենայնի : Այլ ինքն թէպէտ ոչ
առնոյր յանձն կրկին առաջնոր-
դել նոցա , սակայն ոչինչ կուսէր միշտ
զհոգեոր կաթնն գիեցուցանել ման-
կանց եկեղեցւոյ : Եւ այսպէս բարի
վարուք և առաքինասէր ճգնու-
թեամբ և մեծաւ խնամարկու թեամբ
կացեալ 'ի մարմնի՝ երկարելով մինչև
'ի խորին ծերութիւն , և 'ի հասեալ
ժամու հիւանդացեալ հիւանդու
թիւն մեծ 'ի Բագրեւանդ դաւա-
ռի , 'ի գեօղն Բլուր կոչեցեալ , և
առ Քրիստոս վերափոխի 'ի Նաւա-
տարդի յերեօունն , յաւուր հինգ-
շաբաթօք . որ և զծնունդ սրբոյն 'ի
նմին աւուր ասեն եղեալ : Սա զան-
մարմնոցն բերէր յինքեան զվարս ,
'ի մահկանացու մարմնի զանամահն
թողոյր իւր յիշատակ բարւոյ , ընդ

հրեշտակականն գասակցելով պարտա, գահակարգեալ ևս ընդ աջմէ ակթուոյն քրիստոսականաց յանդերանուծիւնան : Իսկ զպատուականն նորա մարմին տարեալ հանգուցանեն 'ի Տարօն 'ի դեօղն Աշտիշատ :

Բայց զկնի վեցից միայն ամսոց ապա սուրբն Մեսրովբ փոխի 'ի կենացաստի, 'ի Աղարշապատ քաղաքի, որ գրեթէ ըստ երկնայնոցն զուարթնոց զարգու՝ ամենեցուն զինքն բոլորապէս ցուցանէր. ուր ապա և նշան դբանչելի 'ի վերայ նորա փայլատակէր, խաչանման լոյս նշուղի առկայացեալ երկար ժամս, փառաւորելով զխաչակիր մարմինն, զի Աստուած զփառաւորիչս իւր փառաւորէ, և փառաւորի 'ի պատիւ սրբոց իւրոց. և յոլով հակառակուծիւն լինէր վասն երանելւոյն, զի իւրաքանչիւր դք յիւրն յօժարէր բնակուծն հանգուցանել զսրբաւանեալ մարմին նորա. և զօրացեալ լինէր տէրն Աւշականու մեծ իշխանն հայոց Վահան, և մեծաւ հանդիսիւ տարեալ հանգուցանէր

զնա՝ի յառաջեալ գեօղն Աւշահան,
 և զհետ ընթանալով գաղաղացն
 նոյն լուսեղէն խաչանման տեսիլ,
 և անդ ՚ի հանգիստն զնա փոխեալ,
 ապա տեսիլն աներեւոյթ լինէր :

Այսպիսիք էին վարք երանե-
 լեացն, որոցն Սահակայ և մեծին
 Մեսրոպբայ, և այսպիսի քաղաքա-
 վարութիւնք նոցա, մանաւանդ թէ
 ևս առաւել քան զսոյն զոր գրեալ
 է ՚ի կաաարեալ պատմութեանն նո-
 ցա : Սոքա ամուլք հաւատոյ, սիւնք
 եկեղեցւոյ, պարիսպք պահպանու-
 թեան հաւատացեալ ժողովդոց,
 առաջնորդելով ՚ի շաւիղս արգա-
 րութեան : Սոքա առանկք անմահու-
 թեան, արմատացեալ ՚ի գնացս
 ջուրց, տալով միշտ ՚ի գէպ ժամա-
 նակի զիմանալի պտուղն ոգեկե-
 ցոյց, որոյ կերակուր մնայ ՚ի կեանսն
 յաւիտենից : Սոքա պսակք եկե-
 ղեցւոյ, և պարծանք նազելիք որ-
 դոց մօր Սիրովի, բազում հարս ՚ի
 փառս ածել, համարձակապէս պար-
 ծել առ Աստուած առելով. ահա-
 ւասիկ ես և մանկունք իմ զոր ետ

ինձ Տէր : Սոքա աղբիւրք եղեմա-
բուղիք 'ի շնորհաց Տեառն յառա-
ջեալք , արբուցանելով զբանական
երկիր ծարաւուս՝ կենդանական
վտակօք , որոյ միանգամ արբեալն
երկրորդին ոչ կարօտի : Սոքա դայ-
եակք հոգևորք գորովագութ սի-
րով ստնգիայ մանկանց Սիոնի . լոյս
ջամբելով կերակրելոցն , որք ոչ
միայն լուսաւորեալք աշակերտե-
լոցն անձինք , այլև լուսատուք յո-
լովից խնդրողաց : Սոքա օրիորդք
երկնից արքային , անթիւ կուտոնաց
անձինս առթելով թագաւորին ան-
մահի , առատաբուղիս վարդապե-
տութեամբն զորս յորդադոյն հո-
սելին , իբրև զթկլաթ և զՂրաժանի ,
կամ իբր իրար և Դան՝ որ լսի Յոր-
գեւանան : Սոքա գտակք գրոյ ի-
մաստից աղփաբեդացն սուղոբայից ,
երկարոգի տառիցն վեհից . որով
զանտարրն տարրացուցին , և զան-
նիւթն 'ի նիւթ յեռեցին , և զան-
մարմին ընդ մարմնոյ կապեցին : Ո՛վ
գերապանծ գիր զարմանալի . ո՛վ
հիասրաշտիս գերազարդեալ . ո՛վ

սխրալի սանդուխք մեր ելից, անծա-
նօթ և ծանուցեալ, հեռաւոր և մօ-
տակայ, անբարբառ և ճարտասան,
երագարան և յամրախօս, սուր-
հանգակ և միշտ հեծեալ. անթեւ-
թռչուն, անոտն գնայուն, կայիւք
վերացեալ, թռչմամբ մնացեալ,
երագրնթաց և յամրաշարժ, 'ի տե-
ղի և անտեղի, 'ի մարմին և յան-
մարմին: Քառիւք զգայութիւնք 'ի
քսւմ սպասաւորութեդ դեգերին
բանականք. լնանին և ունայն են,
սլարապատին և թափուր են. յա-
գին և սովեալք են: Եւ արդ զննչ
զքեզ կոչեցից. իմանալի թէ զգալի,
երկնային թէ երկրային, աստուա-
ծային թէ մարդկային, յերկրայս
գոմ թէ զննչ զքեզ առասացից.
Դեգերեալ եմ առ դրունս քո, վա-
րանեալ գոմ առ բանի քո, տարա-
կուտեալ եմ առ ստքսի քո. նե-
ղիմ յեղանակաւ քո, տանջիմ 'ի
ներքողել քո, ստարանամ 'ի ծանօ-
թանալ քո. այլ սակայն աստուա-
ծային փշուամ զքեզ առասացից:

Եւ արդ գիր նսփոսդոյն ծանու-

ցեալ յԵնդբայ որ եւթներորդ էր
 յԱգամայ, փոխեցելոյն 'ի փառս
 գերահրաշտ. երկրորդ՝ գտեալ առ
 աշտարակին 'ի կաւեղէն նիւթի տա-
 ռատգեալ, ուստի ընկալեալ Քաղ-
 գէացիք, և փոխարկեալ Լատինա-
 ցիք. և ամենայն ազգի մարդկան
 հնարիւք ստացեալ եղև գիրքաց 'ի
 հայոց և յԵբրայեցւոց որոց յԱս-
 տուծոյ պարգևեալ եղև: Եւ զի 'ի
 սկզբան լինելու թեանն անախտ գո-
 լով բնութեան մարդկան, ան-
 մոռաց մնայր 'ի մտի մեծամեծ գործք
 բարեգործին Աստուծոյ: Իսկ 'ի
 յանգանելն ընդ ախտիւք մեղաց
 բնութեանս մերոյ, մոռացօնք տիրէր
 բնութեանս, ուստի հնարեցան 'ի
 ձեռն գրոյ վերստին արծարծումն
 առնել 'ի բնութեանս յիշատակաց
 սքանչելեացն Աստուծոյ. վասն որոյ
 և Առաքեալքն Տեառն զի անախտ
 ստացան բնութիւն, ոչ յօժարէին
 գրով տալ մարդկան զհրաշագոր-
 ծութիւն տնօրէնութեան Բանին
 Աստուծոյ, զի զամենայն մարդիկ
 կամէին իբրև զինքեանս լինել, ան-

մոռաց ունելով զյիշատակս 'ի մեզ . և յորժամ ոչ զօրէաք այսմ բաւականտնալ, հարկեցան գրով առ հաւատացելոց զպատուիրանս Աստուծոյ : Եւ արդ Եբրայեցւոցն որպէս ասացաւ պարգեւեալ եղև գիր յԱստուծոյ 'ի ձեռն մեծին Մովսիսի նախաժարդարեի, առնելով նոցա օրինագրութիւնս ըստ հրաժանին Աստուծոյ : Իսկ 'ի նորումս մեզ միայն շնորհեցաւ գիր յԱստուծոյ 'ի ձեռն սրբոյն Սահակայ որ խընդութիւն Կոչի, և մեծին Մեսրովբայ քրովբէատեան անուան, երանելեացն անձանց՝ որք լծակցեցան սիրով հոգւոյն առ իրեարս և խընդրեցին աղօթիւք յԱստուծոյ, կապակցութեամբ սիրով սրբութեան 'ի սէր սիրոյն միացեալք . որով կատարիւր նոցա տիրապէս պայման գրոհի միաբանութեանն . որք ձիգ և պինդ ունէին զմիաբանութիւնն, հանգոյն Մովսիսի և Ահարոնի, Յեսովայ և Փենեհէղի, Դաւթի և Յովնաթանայ, Պետրոսի և Պաւղոսի, Յոհաննու և Յակոբայ, Կոս-

տանգիանոսի և Սեղբեստրոսի ,
Տրդատայ և Գրիգորի , որոց առա-
քինութեանցն հետևողք գտան և
չնորհացն ժառանգք եղեն . որով
սիրալի ցուցան 'ի մարմնի և Աս-
տուած փառաւորեցաւ 'ի խոր-
հուրդս նոցա . զի զփառաւորիչս
իբր փառաւորէ փառաւորեալն յա-
ւիտեան :

Եւ այժմ արդ եկայք և մեք միա-
բան ժողովեալքս փառաւորեալքս
'ի փառս փառօք պսակեալ հարցն
մերոց սրբոց , զփառաւորիչն նոցա
զԳրիստոս փառօք փառաւորես-
ցուք . որ է օրհնեալ , գովեալ , բա-
րեբանեալ , և առաւել փառաւո-
րեալ և երկրպագեալ յամենայն
արարածոց իւրոց . ընդ Հօր և ընդ
Հոգւոյն սրբոց այժմ և միշտ և յա-
ւիտեանս յաւիտենից :

Տ Ե Ս Ի Լ

ՍՐԲՈՅՆ ՍԱՀԱԿԱՅ

Տ Ե Ս Ի Լ

ՍՐԲՈՅՆ ՍԱՀԱԿԱՅ

Արդ ունկնդիր լերուք ինձ միա-
բանութեամբ ամենայն բազմաւ,
Թիւնք ժողովրդոցդ, և պատմեցից
ձեզ: Յառաջ քան զամս բազումս՝
խորհուրդք անմխիթարք նեղէին զիս
անդադար, զմտաւ ածելով և աղաչե-
լով զբարձրեալն՝ շնորհել ինձ արու-
որդի, որպէս և իմոց նախնեացն որ
յառաջ քան զիս էին ամուսնա-
ցեալք յաղագս որդէծնութեան:
Եւ արդ վասն զի մաստկարարու-
թիւն հզօրին առ իւրաքանչիւր ոք
արդար է և ճանաչող առաւել քան
թէ զոր մէք իմանամք և խորհիմք:

Էի ես՝ի մեծ հինգշաբաթւոյն՝ի
զատկին աղուհացսն՝ի հսկմանց հա-

զորդեալ 'ի ժամ երեկոյին պաշտա-
ման արբոյ և մեղսաքաւիչ խորհր-
դոյ կենարարին , ճաշակեալ այլ
քնաւ ոչ ինչ , բայց հաց և ջուր և
աղ ըստ կանոնելոյ մեծի սուրբ ժս-
ղովոյն երեք հարիւր տասն և ու-
թիցն , որք 'ի նիկիացւոց քաղաքին
այսպէս կանոնադրեալք հաստատե-
ցին , զորոց զկանոնադրութիւնն
կնքեալ սուրբ հոգին հաստատեաց :
Եւ կատարեալ կանոնքն յերկար-
ման առաջին գորողայիցն , և դառք
պաշտօնէիցն ընդ նստելն ծանր նիրհ
մամբ 'ի սաստկութենէ բազմօրեայ
աքնութեցն որպէս կիսամեռք եղեն .
որոց զաւուրս քառասնորդացն ուժ-
գին պահօք և անգագար ազօթիւք
զցայգ և զցերեկ հանեալ էին յա-
ղթս , և մանաւանդ 'ի մեծի շաբա-
թուն առաւել յաւելուածովք ըզ-
նոյն աճեցուցանել փութային , ու
շագրեալք ազօթից վաստակովք
հասանել վարձուցն հատուցման :
Եւ ըյս ճրագացն և կանթեղացն
առաւել ասչորեալ բորբոքէր , և ըն-
թերցօղն կամաւ յերկարէր զկար-

գացումնն յաղաքս տակաւ մի առ-
 նըլոյ ոգի և բաւելոյ պաշտօնէիցն
 առաջարկութեան կանովնին : Մը-
 նային և ժողովրդոցն բազմութեան
 ժողովելոյ ըստ սովորութեանն 'ի
 պաշտօն գիշերոյն , քանզի յորդոր
 կամաւորութեամբ փափագէր իւ-
 բաքանչիւր զք այր և կին առ հա-
 ստրակ ժամանել արթնութեամբ
 անձին փրկութեան : Եւ ես նստեի
 մերձ առ սեղանն Աստուծոյ 'ի սուրբ
 եկեղեցւոջն 'ի զաղարշապատ քա-
 ղաքի : Եւ ահա յանկարծակի բա-
 ցաւ հաստատութիւն երկնից , ընդ
 որ ծագեալ լոյս սաստիկ ելից զա-
 մննայն երեսս երկրի . և կանգնեալ
 երևեցաւ ինձ բեմ չորեքկուսի ամ-
 պեղէն , որոյ բարձրութիւնն հասա-
 նէր մինչև յերկինս , և լայնութիւնն
 տարածեալ ընդ զամնայն երկիր ,
 և 'ի վերայ բեմին երևէր տետրա-
 սկտեղ յոսկւոյ սրբոյ , խորանարդ
 ըստ արժանի սպասաւորութեան
 տեառն՝ ծածկեալ յոյժ բարակ
 կտաւով սպիտակափայլ գունով :
 Եւ 'ի վերայ խորանաձև ծածկու-

Թէն յայտնապէս նշան տերունա-
կան խաչին երևեր . որոյ երևելու
Թիւնն ոչ նիւթեպէն , այլ լուսեպէն
դուցանիւր : Եւ յանկործակի եղե-
լնչիւն խաղաղասիւգ օդոց՝ և բա-
ցաւ փեղկ մի՝ ի ծածկութեան կտա-
ւոյն , ընդ որ հայեցեալ տեսի և
ահա կայր ի վերայ բեմին սեղան
ոսկի չորեքկուսի տկանակապ ի
բաղմագունի ականց պատուակա-
նաց ընդելուզեալս . և ի վերայ սե-
ղանոյն կայր հաց մի սուրբ , և ող-
կոյզ մի խաղողոյ ըստ պատուակա-
նութեան խորհրդոյ երկնաւոր փր-
կութեանն : Եւ մերձ առ սուրբ
խորհուրդն երևեր ծառ մի ձիթենի
վարսաւոր պտղալից յոյժ , զորոյ
ոչ կարէի առնուլ զչափ բարձրու-
թեանն , անպատում և սքանչելի :
Եւ որոշեալք չորք ոստք ձիթենւոյն
ի խոնարհ կողմ երկրի ձգտեալ
մօտէին : Յորոց երեք ոստքն միտ-
չափ և հասարակապաուղք երևէին ,
և չորրորդն ի նոցանէ որսկէս կի-
սաբաժ և նուազապաուղք ըստ եր-
կայնաչափութեան և պտղաբերու-

Թեան երիցն երևէին , և պառուգ
 չորեքունց ոստոցն ոչինչ բնաւ էին
 նմանք , և կամ հաւասար բազմա-
 բերութեան պտղաբոյծ ատոգու-
 թեան այլ պտղոց ձիթենւոյն , այլ
 նուազք առաւել թուով և վտխոք
 ատոգութեամբ որպէս ծնկեալք
 էին : Եւ ընդ ահեկէ բեմին տեսա-
 նէի աթոռ մի բարձր չորեքկուսի
 ծովագոյն . սառնակերպ ծածկեալ
 թանձր կաւով թխագունիւ , և
 վերայեալ կաւան 'ի շնչմանէ քաղ-
 ցրթ օդոյն եկելոյ , տեսի և ահա
 սկսեղ մի մեծ արծաթի 'ի վերայ
 աթոռոյն , և 'ի վերայ սկտեղն կայր
 նափուրա մի բեհեզեայ ծալեալ , և
 առ նմին գունդ մի ոսկի բոլոր , և մա-
 գալաթ հասածաձև չորեքկուսի ,
 գրեալ 'ի սկզբանն կարգս ինչ սա-
 կաւս՝ ոսկեանսիլ գրով սքանչելա-
 պէս ձեռամբ գրչի ճարտարի , և 'ի
 միջոցի կողմն մագաղաթին հեռի
 յոսկէգիր կարգացն երևէին այլ
 կարգք եղծեալք՝ ջնջագիրք , որ ոչ
 ինչ բնաւ երևէին տեսիլք գրոյն , և
 կամ կերպարան . և հուսկ յեզք մա-

գաղաթին հեռի 'ի ջնջագիր կարգացն՝ դարձեալ տեսանէի այլ ևս կարգ մի և կէս կարգի գրեալ ռսկէ-գիր գրով առաւել պահնչեւապէս ըստ տեսլեան առաջին կարգացն գրելոց 'ի սկզբան մագաղաթին , և կիսագիր կարգին մինչև ցմիջոց գրոյն և ևս առաւել ռսկեով էր . և այլն մինչև ցկատարումն կարմրագեղով : Եւ կային շուրջ զծնօտիւք սկսեղն անթիւ բազմութիւն տղայոց արուաց , այլ սակաւ և իգաց . և ամենեքեան պայծառացեալ լուսազգեցիկք էին : Բայց ճառագայթ փայլման պատմութեանս նոցա՝ էր որ կարմրագոյնս արձակէին նշոյլս՝ և էր որ այլ երփն երփն գոյնս ազգի տղգիս : Եւ գէպք ամենեցուն 'ի սուրբ ռսկի սեղանն հայէին , չքաւարձուցեալք բնաւ և ոչ ուրեք զաչս իւրեանց 'ի խորհրդոյն փորկութեան : Եւ սկսաւ յանկարծակի սաստկապէս շարժել գղժգմամբք լաթոռն , և զմանկսին զոր տեսանէին 'ի տիս տղայութեան , առ ժամայն վաղվաղակի փոփոխեալ 'ի հասակս

երիտասարդութեան կտտարեալք լինէին . և ելեալ թեազգեցիկք 'ի վեր 'ի սուրբ սեղանն , որ էր ընդելուզեալ 'ի բաղմագունի ականց թռուցեալ բնակէին . և համբարձեալսուրբ սեղանն հանդերձ նոքօք 'ի վեր քան զբարձրութիւն հաստատութեան երկնի ծածկէր , և այսպէս եղեալ աներևոյթ տեսիլն տմիոփէր : Եւ ես 'ի մեծի զարմացման ընկզմեալ ապշէի :

Եւ ահա յանկարծակի 'ի կերպարանս մարդոյ երևէր ինձ յերկնից այր լուսեղէն , որոյ տեսութիւն սասակութեւ լուսոյնմռայլեցուցեալ ծածկէր զարեգականն լոյս . և սլացեալ այրն հասանէր 'ի տեղին ուր եսն կայի , և իմ առաւել ես հիացմամբ ապշեալ 'ի փայլականացայտ երևմանէ առնն , անկայ վաղվաղակի 'ի վերայ երեսաց իմոց յերկիր , և նորա բուռն հարեալ զինէն կանգնեաց զիս , և հաստատեալ կացոյց զիս 'ի վերայ ոտից իմոց , և տսէ ջիս . Քաջալերեալ զօրացիր և մի երկնչիր , այլ հաստատեալ զսիրտ

քո յանունն հօգորին որ արար զերև-
 ելիս և զաներևոյթս, և շնորհեալ
 եցոյց քեզ զմեծ խորհուրդ յառա-
 ջատեա արարչութեան իւրոյ : Եւ
 ուշաքերեալ զօրացայ ի բանէ նորա,
 և կանգնեալ կացի ՚ի վերայ ստից
 իմաց, և ասէ ցիս. Վասն էր ես արը-
 տում, և կամ ընդէր զբաղմունք
 նանրութեան պղտորեն զմիտս յըս-
 տակ խորհրդոց քոց. վասն զի ան-
 գիտական խորհրդովք յածեցու-
 ցեալ զմիտս խառվէիր, վասն ոչ
 լինելոյ ՚ի քէն արու որդի. որ քաջ
 ծանօթ էիր հօգորին թէ գիտու-
 թեամբ բաշխէ զիւրաքանչիւր օգու-
 տըս, և ոչ զլացութեամբ խափա-
 նեալ արդելու յուսմքէ զարժանն :
 Եւ արդ գիտելով ՚ի քեզ բարձրեալն
 վասն սիրելոյ զքեզ, կամեցեալ հե-
 ռացուցանել ՚ի քէն զայդպիսի մտա-
 ծութիւնսդ, մխիթարեաց զքեզ
 տեսլեամբդ յայդորիկ, որ ցուցաւ
 քեզ յայտնութիւն մեծ. ոչ միայ-
 նութիւն յառաջիկայս, այլ առ-
 յապա ամենայն իրաց որ լինելոյ
 էն մինչև ցվախճան աշխարհի : Եւ

նոյց քեւ ամենայն հաւատացելոց 'ի բան նորո , որպէս Ճշմարիտ նախնոյն քում առն Աստուծոյ որոյն Գրիգորի : Իսկ քեզ մինչև ցկատարումն աշխարհիս որ ինչ լինելոցն է եցոյց զամենայնն : Եւ արդ' լուր և պատմեցից քեզ զմեկնութիւն մեծի յայտնութեանդ , որպէս հրամայեցաւ ինձ 'ի վերին զրութենէն ծանուցանել քեզ զամենայն , և դու ունկնդիր եղեալ բազում լղգուչութեամբ գրեա 'ի տախտակս բրտի քո անմոռաց , զոր և 'ի մագաղաթի դրոշմեալ թողցես հաւատացելոց ժողովրդոց զգուչութիւն անսխալ մինչ 'ի վախճան աշխարհի :

Զբանալն հաստատութե երկնի զոր տեսեր' և տարածեալ լոյս սատիկ ընդ ամենայն երեսս երկրի , քանզի ահա 'ի գալստենէ կենարարի որդւոյն Աստուծոյ , բացեալ է դուռն շնորհի ողորմութեան նորա առ ամենեւեան ոյք թիրեն զնա , և կատարեն զբան հրամանի նորա , յորս ծագեալ լուսաւորէ լոյս փառաց վարդապետութեան նորա : Եւ

բեմն չորեքիուսի կանգնեալ որ ե-
րևեցաւ քեզ բարձր յերկրէ մինչև
յերկինս՝ հաւատն ճշմարտութեան
է, որով վերանան արդարքն 'ի ծան-
րութենէ տշխարհիս կենաց 'ի թե-
թևութիւն երկնից բնակութեանն .
և զի ամպեղէն գունով երևեցաւ
բեմն, վասն զի որ վերացաւն ամ-
պով, նոյն գալոց է վերացուցանել
ընդ իւր զարդարան, ուր բազում
են և անթիւ օթեվանք 'ի տան ար-
քայութեան հօրն, զոր և գու տեղե-
կացեալ ուսար 'ի սուրբ հոգւոյն որ
խօսէր ընտիր արամբն Պաւղոսիւ,
թէ ամպովք յափշտակիմք ընդ ա-
ռաջտեառն յօգօ : Եւ տեսրատկ-
տեղն ոսկի որ 'ի վերայ բեմին, զորոյ
վերայ արկեալ զմաքուր կտաւն բա-
րակ, որով ծածկեալ էր սուրբ
սեղանն և որ 'ի նմա խորհուրդն :
Գիտեա և ծանիր զի ծածուկ է
խորհուրդն աստուածային գիտե-
լութեանն պատուականութեամբ և
մաքրութեամբ, ըստ պատուակա-
նութեան ոսկւոյն և մաքրութեան
կտաւոյն, յորոյ վերայ կանգնեալ

նշան կենդանացուցիչ խաչին երև-
 էր , որով կենդանացեալ կանգնե-
 ցան ամենայն արարածք գլորեալ մե-
 ղք : Եւ գարձեալ զինախ խաչն երևի
 'ի գալտեանն Քրիստոսի , և ապա
 յայտնի խորհուրդն գառաստանին
 և հատուցման ըստ իւրաքանչիւր
 գործոց : Եւ զի եղեալ օգ ինչ քաղ-
 ցրաշունչ որ երաց զմասն ինչ կտա-
 ւոյն : Իմա զի ցուցաւ քեզ սուրբ
 հոգւոյն քաղցր խաղացմունքն , որ
 յայտնէ սրբոց իւրոց զխորհուրդն
 ծածկեալ աստուածութեան իւ-
 րոյ , ընդ որով կայր սեղանն ոսկի
 'ի պատուական ականց ընդեւլու-
 ղեալ . սրբոյ Երրորդութեանն ծա-
 նուցանի միասնական էութիւն , ո-
 թով զվարս և զճգնութիւնս արգա-
 րոցն որպէս զպատուական ականց
 զանազանումն առ ինքեան տպա-
 ւորեալ զուարճանայ , որք զճաշ
 կենաց՝ զփրկչին մարմին և զարիւն ,
 արժանապէս ճշմարտութե քաղ-
 մեալք ընդ նմա ճաշակեն 'ի պա-
 տուական սեղանոյն . ըստ երևելոյ
 քեզ հացին և ողկուղին 'ի վերայ

անդանոյն . օրինակ մարմնոյ և արեան
կենտրոն չարչարանացն ծանու-
ցաւ : Իսկ երևումն քեզ սքանչելա-
տեսիկ ձիւթենւոյն որ էր հուպ առ
տերունական խորհուրդն , բարձր և
վարսաւոր , բազմաբեր պտղալից , ըզ-
առերո և զողորմութիւն և զսէր
մարդկան առ միմեանս եցոյց քեզ
ընդունօղն . քանզի մօտ և տուա-
լին և պատուական է աստուածու-
թեանն աղքատսիրութիւն յամե-
նայն բարեգործութիւնս , որ և ա-
ռաջին արդարքն ընտիր երևեցան .
Աբրահամ , Յովբ , և Կռնէլիոս
և նմանք նոցա , առանց որոյ և կու-
սանացն արհամարհեալք վաստակք
կուսութեանն արտաքոյ հարու-
նեացն ընկեցան : Սովաւ ճանաչի
յանձինս մարդկան կնիք քարոզու-
թեանն Քրիստոսի , որ ասացն եթէ
յայտմ ծանիցեն ամենեքեան զձեզ
եթէ իմ աշակերտք իցէք եթէ զմի
մեանս սիրիցէք , և մանաւանդ որ
առաստապէս զտարթութեամբ կա-
մաւ կատարեցէ զտիրոյն պատուի-
րան . ոչ միայն յաղքատս՝ այլ և

յընկերս և յեղբարս և առ ամենե-
 սեան . որով հաստատի խաղաղու-
 թիւն աշխարհի և տէր փառաց բնա-
 կէ 'ի միջի նոցա , շնորհելով զհան-
 գիտս և զառատաբեր պաղաքերու-
 թիւն երկրի . որպէս տեսանելի
 բարձր զձիթենիին և լիապատու և
 վարսաւոր . և ոտքն չորս ձիթենե-
 ւոյն որ 'ի խոնարհ կողմ երկրի
 ձգտեալ , երևելով երկք ոտքն
 հասարակատեպք չափով և անա-
 ռաւել միութիւք պաղովք , և զչոր-
 րորդն 'ի նոսա զոր կիսաչափն ըստ
 հասարակութեան երիցն , և պա-
 կասաւոր ըստ պաղաքերութեանն
 տեսեր . յորոց չորեցունց պտուղքն
 վախոք էին և թառամք , և բերքն
 պակաս և աննմանք քան զայլ ա-
 տոքատեսիլ պտուղս ձիթենոյն :
 Արդ ամփոփեալ զունկնգրութիւ-
 նրս մտաց քոց , լուր և ասացից
 քեզ զոր ինչ սահմանեաց բար-
 ձրեալն յայտմ հետէ մինչև 'ի վախ-
 ճան աշխարհի : Երեք տասներեակք
 ամօք՝ և կէս տասներեկի համառու-
 տեցան 'ի վերայ ամենայն աշխարհի

մինչև յերեւումն պղծոյն անապա-
տի , զոր 'ի Դանիելէ մարգարէէ
ասացեալէ սուրբ հոգւոյն : Եւ լինին
սոքա յայտնապէս թուով երեք հա-
րիւր և յիսուն ըստ միազոյգ պտղոց
երկոց ոստոցն և կիսոց . և զի տեսեր
զպտուղս ոստոցն թառամս և ծըն-
գեալս և ոչ ինչ բնաւ նմանս այլ
պտղոցն որ 'ի ձիթենւոջն էին : Տես
ճշմարտապէս և ծանիր , զի բար-
ձեալ է սէր և արգարութիւն յա-
մենայն մարգոյ , որք ստութեամբք և
ոչ ասուգութեամբ կարծեցուցա-
նեն զանձինս սիրունս և պատուի-
րանապահս . և այն յայտնի գրեալ
կայ . և կնքեալ 'ի գպրութիւն ամե-
նագիտին , որ ներէն երկայնմտու-
թեամբ և հատուցանէ անաչառու-
թեամբ : Եւ ընդ ահեկէ բեմին որ
ցուցաւ քեզ աթոռ չորեքկուսի ,
ծովագոյն սառնակերպ , նստումն
գահու քահանայութեան և թա-
գաւորութեան ծանուցանի , զոր
արգարե բանն Աստուած հաստատէ .
յորոյ վերայ կայր սկտեղն արծաթի ,
քանզի իբրև զարծաթ ընտիր և փոր-

ձեռք լուսավարչականայն ազգա-
 ընդունողաց սփռեալ տարածեցաւ
 բանն , զոր և սաղմոսերգն վար-
 զապետէ սուրբ հոգւովն յասելն՝
 թէ բանք տեառն են բանք սուրբ
 իբրեւ զարծաթ ընտրեալ և փորձեալ
 յերկրէ , և զասելն յերկրէ՝ գի-
 րասցես թէ զերևումն մարմնով 'ի
 սուրբ կուսէն յայանէ մարգարէն :

Եւ զի երևեցաւ քեզ ծովագոյն
 սառնանման տեսիլ աթոռոյն , նշա-
 նակեալ ցուցանէ զծփումն ալէկո-
 ծութէ աշխարհիս հայոց , քանզի
 և թխագոյն թանձր կտաւոյն ծած-
 կումն զօրինակ բերէ թանձրամած
 պքոյն որ ունելոց է զաշխարհ ամե-
 նայն . վասն զի տեսիլք 'ի վախճան
 է , և նափորտն բեհեղեայ զոր տե-
 սանէիր ծալեալ և եգեալ 'ի վերայ
 սկտեղն , և զգունգն ոսկի որ կայր
 մերձ առ նափորտանն , նշանակէ
 քեզ քահանայութիւն և մեւսն
 զթագաւորութիւն : Եւ զի ոչ ոք
 էր արկեալ զիւրեաւ զնամփորտն ,
 և ոչ այն ոք էր որ ունէր 'ի ձեռինն
 զգունգն , լուր զստուգապէսն և 'ի

միտ առ . զի լռելոց է մերձ ընդ
մերձ Թադաւորութի յազգէդ Ար-
շակունեաց , և քահանայութիւն 'ի
ցեղէ արժանաւոր քահանայապե-
տին Գրիգորի : Եւ մագաղաթն հա-
տածածն որ ցուցաւ քեզ , գրեալ
'ի սկզբանն կարգս ինչ ոսկեղէն
գրով զձեռնադրութիւն արանց
սրբոց եցոյց քեզ շնորհք հոգւոյն ,
որք 'ի զաւակէ ցանկալւոյն Գրիգո-
րի յաջորդեցին արժանաւորապէս
զաթոռ քահանայապետութեան .
նոքա են արք ընտիրք գրեալ ոսկե-
տեսիլ գրով 'ի գպրութիւն կե-
նաց : Եւ զի երևին 'ի միջոյ կող-
ման մագաղաթին հեռի յոսկեգիր
կարգացն , կարգք ինչ խանդարեալք
և ջնջագիրք , գիտեա զի նստելոց
են քահանայապետք ոմանք յաթոռ
սրբոյն Գրիգորի՝ որք ոչ ըստ հրա-
մանի սուրբ առաքելոցն , և ոչ ըստ
կանոնի պատուական սուրբ ժողո-
վոյն երեք հարիւր տասն և ութիցն
լինին ձեռնադրեալք յերկնաւոր 'ի
պաշտօնն , այլ ըստ փառաց աշ-
խարհի ձգտեալք 'ի պաշտօնն յան

դգնութիւն, որք են արծաթասէրք
առաւել քան աստուածասէրք. և
վասն զի սուտ քահանայութիւն և
խոտան՝ ըստ հաճոյից բարձրելոյն
ջնջեալ են. 'ի գարութենէ երկնից
բարութեանցն, աալով դատաստան
գեհենին այրմամբ զանձանց և զժո-
ղովրդոցն կորստեան: Եւ այլ կարգն
և մեւս ևս կէս կարգի որ երեւցաւ
քեզ գրեալ սքանչելապէս ոսկէ-
գրով 'ի ստորին եզր մագաղաթին
ըստ առաջին յօրինեալ կարգացն
գրելոց 'ի սկզբան մագաղաթին՝ ծա-
նիր հաւատաւաւ զի մերձ յերեւումն
անապատին պղծութեան գարձեալ
յառնէ թագաւոր յազգէգ Արշա-
կունեաց, և նորոգի աթոռ քա-
հանայապետութեան 'ի շառաւելէ
սրբոյն Գրիգորի: Վասն զի ոչ էին
արհամարհեալք և ընկեցեալք յեր-
կիր 'ի կոխումն, այլ յայտ տկան
երևմամբ կայր գունդն, և ծալեալ
պատուականութեամբ ցուցաւ քեզ
նամիտրոն, որ ևս առաւել հաս-
տատապէս եցոյց քեզ, և ծանոյց
քեզ զայս վերին ազգեցութիւնն՝

պֆանչելատեսիկ տակեգիր կարգաւն
 և կարգակիսաւն . որ 'ի ժամանակս
 գոռոզացելոյ թշնամւոյն արգարտւ
 թեան՝ նստի քահանայապետ ար-
 դար 'ի ճշմարիտ վիճակէ ցեղին
 սրբոյն Գրիգորի , և քահանայա-
 ցեալ առաջինն կատարէ զաւուրտ
 իւր կրեալ ճգնութիւնս բազումս 'ի
 սուտ առաքելոց իշխանին կորըս-
 տեան , և վախճանի խաղաղական
 հանգստեամբ և ոչ արով . և մեւան
 ևս զաւակ նորին յաջորդեալ զա-
 թոռ քահանայապետութեանն , և
 բազում և ազգի և ազգի համբե-
 րեալ քերանաց և գանից և տովոյ և
 նեղութեան՝ ժամանակս բազումս
 յանօրէն իշխանին գահճաց , արով
 ընկալեալ զվախճան մարտիւրոսա-
 նայ : Այն զի ցուցաւ քեզ 'ի կար-
 գին մասն մի գրեւոյն կարմրագե-
 ղով , ստուգեալ հաւատարմութեամբ
 գաւանեաց զկատարումն
 մարտիւրոսութեանն որ գիպելոց է
 սրբոյն : Եւ որ երևեցաւ քեզ բող-
 մութիւնք տղայոցն շուրջ կալով 'ի
 վերայ արծաթատեսիկ սկտեղն ,

զուարճացիր ցնծալից ուրախու-
 թեամբ՝ զի ահա յարգանդէ զաւա-
 կիդ որ տուաւ քեզ յարարչէն, եւ-
 ցեն բազում շառաւելք արք ընտիրք
 զօրութեամբք : Ընդ որ միաբանեալ
 և այլ բազմութիւն լուարանց յազ-
 դէ նախարարացդ Հայոց, որք զօ-
 րացեալ սուրբ բանիւն Աստուծոյ
 զյարուցմունս թագաւորաց և զըս-
 պառնալիս իշխանաց առ ոչ ինչ
 համարեալ արհամարհեսցեն, միա-
 ցուցեալ զանձինս ընդ յոյս շնորհի
 երկնաւոր կոչմանն, չհայելով 'ի
 մեծութիւնս անօտիս և ոչ 'ի փառս
 առժամեայս : Ընդ որոյ վաճառեալ
 ոմանց զփառս անեղին Աստուծոյ
 ընդ անօտի և ապականացու կենաց
 աշխարհիս ուրացողք լինին . վասն
 զի մօտ է առ գուրս վախճան թու-
 լացելոցն 'ի կորուստ, և հասեալ
 կայ հուպ՝ օգնութիւն զօրացելոցն
 'ի փրկութիւն, յորս և գու հայե-
 ցեալ շնորհի ահամբ տեսեր շուրջ
 զաստուածային բեմիւն պարելով
 զտղայան, չհայելով բնաւ 'ի սայ-
 թաքմունս անօտի հեթանոսական

պաշտամանցն , յորոց ոմանք կտտարելուծեան հասեալք՝ մարտիրոսական պսակին լինին արժանիք . և այլք յարանց այլ գտանին և ի կանանց , որ թէպէտ և ոչ սրով այլ ի շնորհէ սուրբ հոգւոյն զօրացեալք բազում բարեգործութեամբք կաաարին , որպէս և երևէին քեզ լուսացայտ նշոյլք արձակեալք ի մանկտւոյն . ոմանց կարմրագոյն փայլմամբ երվն երվն , որ զկատարելոցն արեամբ գուշակէր զնահատակութիւն , և զայլոցն պէս պէս ճառագայթիւք ծանուցանէր զշողումն . որպէս և զբազմափայլ գոյնս լուսաւորութեան առաքինի մարդոյ , վասն զի բազում են և անթիւք ճգնութիւնք և վաստակք արանց արդարոց :

Եւ զի շարժեցաւ աստիկ գլորդմամբ աթոռն զոր տեսեր , և որ երբեմն տղայքն քեզ երևէին յաճումն կատարելութեան բովանդակեալք յերկրէ յերկինս թռուցեալ համբարձան . բովանդակապէս քեզ յերկրիս կենցաղս արդարոցն ,

և յերկինս զլինելոց նոցա զհրեշ-
տականման փոփոխումն եցոյց պար-
գևատուն բարեաց : Քանզի իբրև
զողայս անմեղութեամբ յաշխարհի
կացին արգարքն . չգարձուցանելով
և ոչ ուրեք զհայեցուածս մտաց իւ-
րեանց 'ի զբաղմունս նանրութեան ,
այլ ուշագրեալք 'ի հրաւիրումն
երկնաւոր ուրախութեանն և եթ
հայէին : Քանզի բազում և խիստ
վրդովմունք յայսմ հետէ լինելոց
են յաշխարհի , յարուցմունք թա-
գաւորաց 'ի վերայ միմեանց , սովք ,
սասանութիւնք , և բազում ընկրկ-
մելութիւնք , որք զգալուստ մօտա-
ւոր օրգւոյն կորստեան նշանակեն ,
որ եկեալ նստի ըստ գրեցելոցն 'ի
տեղւոջն սրբութեան ցուցանելով
զինքն աստուած , որ հաշին և մա-
շին 'ի զօրութենէ վերնոյն , զոր ինքն
տէր Յիսուս աստակեսցէ : հոգւով
բերանոյ իւրոյ :

Եւ յայնժամ կատարեալ վա-
րուք թռիցեն արգարքն 'ի յաւիտե-
նից յարկան , և այնպէս յամենայն
ժամ ընդ տեառն լինիցին . և ասպա

յայտնապէս կատարի առ նոսա բանն տէրունական բարբառոյն որ ասէ՝ Թէ «Ուր ես եմ, անդ և պաշտօնեայն իմ եղիցի», : Եւ կնքեալ զտեսիլդ որ ցուցաւ քեզ Թուով յայտնութիւն 'ի բարձանց, քանզի ոչ վրիպեսցի այտի բան մի մինչև կատարեսցի ամենայն : Եւ ես իբրև 'ի քնոյ զարթուցեալ 'ի տեսլենէն զոր եցոյց ինձ բարձրեալն՝ որպէս յարթնութեան յայտնապէս, և 'ի զարմացման մեծի եղեալ փառաւորեցի զմարդասէրն Աստուած որ արժանի արար զիս այսպիսի մեծի և ահաւոր տեսչութեան : Եւ լռեալ դադարեցի 'ի յայտնելոյ զայս մարդոյ մինչև ցայսօր ժամանակի : Եւ այժմ պատմեցի ձեզ ոչ միայն առ նեղեալ սրտի, այլ Թագուցանել երկուցեալ, զի մի իբրև զլացօղ պատուհասեալ դատեցայց 'ի ցուցողէ յայտնութեանս այսորիկ, որ և գրով ինձ զաւանգս զայս հրամայեաց Թողուլ յաշխարհի : Եւ լռեալ զայս ամենայն խօսս բազմութեան աւագանւոյն Հայոց, տանուտէրացն և սեպուհեացն և

միահամուռ ժողովոյն բազմութեան
'ի սուրբ հայրապետէն Խաչակայ,
յարտասուս հարեալ զարհուրե-
ցան : Եւ այնուհետեւ ոչ ոք իշխէր
յազագոս այսպիսի բանից ասել ինչ
ընդ սրբոյն և կամ ճառել :

Յիշատակ նորա օրհնութեամբ,
և աղօթք նորա 'ի վերայ մեր ամե-
նեցուն յաւիտեանս յաւիտենից,
ամէն :

Կ Ա Ն Ո Ն Ք

ՍՐԲՈՅՆ ՍԱՀՅԱԿԱՅ

ԿԱՆՈՆՔ

ՍՐԲՈՅՆ ՍԱՀԱԿԱՅ

Յադագս եպիսկոպոսաց թե՛ հր-
պես պարտ է ոռնել զընտանիս
սոսրք եկեղեցոյ .

Ա. ԱՅՅՆԼՈՒ և հասարակաց
հայր է Եպիսկոպոսն . վասն այսո-
րիկ առանց ակնառութեան պարտի
զհաւատացեալս նմա յԱստուծոյ
հօտն , անաչառութեամբ յանձան-
ձել զուխտս սրբոյ եկեղեցւոյ , տե-
սուչս և առաջնորդս գաւառաց և
գիւղից կացուցանելով՝ որք անուա-
նին Քորեպիսկոպոսք . զի սրբոց և
նախանձաւորաց օրինաց , և հմուտ
եղելոց վարդապետութեան՝ արժա-
նաւոր է տալ զայնպիսի պատիւ ,
որք զժողովուրդն բաւական լինին

խրատել՝ չահելով զմեզանչապանու-
թեամբ մոլորեալսն , և պայծառա-
ցուցանելով զճշմարիտսն ճառա-
գայթաւէտ պատուիրանացն պատ-
մութեամբք : Զի և քահանայք ա-
ռանց տարակուսանաց ուսցին մե-
ծարել զաստուածընկալ սեզանն
յորոյ վերայ կատարի կենդանարար
խորհուրդն ապրեցուցին մերոյ
տեառն . և զփրկական աւաղանն
մկրտութեան՝ որոյ ծննդեամբ վե-
րլստին նորոգիմք 'ի յոյս կոչմանն
Աստուծոյ :

Բ . Արդ մի դք զայսպիսի տես-
չութիւնս զինուորաց կամ տգիտաց
ուսմէք հաւատասցէ , և մի մերձաւո-
րաց իւրոց շնորհուկս ինչնոցա առ-
նելով սիրոյ ըզմամբ , յորմէ կան-
խաւ հրաժարեցոյց փրկին մեր և
տէրն . Ո՞վ է իմ , ասէ , մայր և եղ-
բայր , եթէ ոչ սիրողք պատուի-
րանացն Աստուծոյ . զոր արգեամբք
իսկ կատարեաց՝ մեզ օրինադրելով :
Յակոբոս և Սիմոն և Յովսէս և Յու-
դաս եղբարք յորջորջէին . և Պե-
տրոս և Յովհաննէս և այլ բազմու-

Թիւն աշակերտացն յալով ժամա-
նակս կատարեցին 'ի սպասահար-
կութիւնս . վիշտս և նեղութիւն կրե-
ցին , գուն գործեալ ոգւով չափ .
և անօթ ընտրութեան . ոչ զոք 'ի
նոցանէ անուանեաց : Իսկ Պաւղոս
որ հայհոյիչ և հալածիչ և թշնա-
մանոգ զինքն խոստովանէր՝ “ Անօթ
ընտրութեան , ասէ , ինձ է նա
կրել զանուն իմ՝ առաջի հեթանո-
սաց և թագաւորաց և որդւոցն Իս-
րայելի , , :

Տեսանէս զի ոչ է անհառութիւն
առաջի Աստուծոյ . եթէ աչառի-
ցէք , մեղս գործիցէք . արդարև որ
ոչն վարիցի այսպիսի առաքինու-
թեամբ եպիսկոպոսն , ոչ կարէ
աշակերտ լինել տեսուն , այլ յոյժ
հեռի և օտար է իբրև զմի ոք 'ի
ստունկանողաց փրկչին : Զպա-
տուիրանաց սիրողս և զկատարողս
սահմանեաց , ասէ , իւր եղբարս .
և թէ , “ Որ սիրէ զհայր կամ ըղ-
մայր , զուստերս կամ զգասերս ա-
ռաւել քան զիս , չէ ինձ արժա-
նի , , : Եւ գուք 'ի բարձրանալ հը-

րամանացն 'ի վայր կործանեալ ընդ
երկիր քարշելով փարիք զտոհմայ-
ին զազգականօք . պէսպէս հնարե-
լով հնարս զի գիրգ և փափուկք
առնիցէք , և առաւել ստացու-
թեամբն զեղուցուք զտունսն , մո-
ռանալով զքստմենելի պատգամս
ինքնասաց աւետաքանին , թէ և Ա-
մենայն տունկ զոր ոչ տնկեաց հայր
իմ՝ երկնաւոր՝ խլեսցի , , :

Գ . Տեսանէք , զի զոր յուրով ժա-
մանակօք տաժանիք և ջանայք ար-
մատացուցանել , զկէս աւուրցն
կազմէք որոգայթ պատակման . ըստ
այնմ , թէ “ Որ ամբարէ զմեծու-
թիւն առանց իրաւանց ” 'ի կէս ա-
ւուրց իւրոց լքցէ զնա , , : Զայս ոչ
եթէ յաղագս ամօթ ինչ առնելոյ
զոք ասեմ 'ի խոր խոցելով յանգի-
մանութեամբս , այլ զի ամենևին մի
երևեսցի յեկեղեցւոյ այսպիսի ան-
օրէն սովորութիւն . քանզի ար-
մատ է ընդհանուր չարեաց , և պէս
պէս աղծապիղծ անառակութեանց .
վասն որոյ գայ բարկութիւնն Աս-
տուծոյ ,

Դ. Որպէս վերագոյն ասացաք
 Թէ հայր է Եպիսկոպոսն , և ըստ
 լաւութեան և աջողութեան պար-
 տի փայփայել և յառաջեցուցանել
 զնոսանիսն , և յանձն առնել զգործ
 եկեղեցւոյն ըստ կանոնի կարգաց ,
 ուստի այլանդակ անառակութիւնք
 և հերձուածք խամրին , և վարք առ-
 առած ահաճոյ կենաց հանդերձ
 բարեպաշտութեամբ պաշտելից ,
 զարդարին : Բայց գիտեմք , զի ո-
 մանք ըմբոստացեալ ճոռումբանեն ,
 մոնաւանդ ազգասէր ծնկոտքն , ըզ-
 մարգարէին 'ի կիր առնուլ զբանն'
 Թէ “ Յընտանեաց զաւակի քոյ
 զտկն մի արկանիցես ” . և զայն ոչ
 իմացան Թէ ընտանիս զմիաբանու-
 Թիւն հաւատոցն կոչէ : Վասն որոյ
 բորձրաբարբառ փոզն եկեղեցւոյ
 ճշգիւ մեկնեալ գոչէ : Եւ զի՞նչ ա-
 սիցէ . և Թէ հնար է , ասէ , ընդ ա-
 մենայն մարդկան զխաղաղութիւն
 կալ շիք , մանաւանդ առ ընտանիսն
 հաւատոյ ” : Այս է պատճառ ըն-
 տանեացն խնամածութեան . բայց
 Թէ գետնաքարչ և մոմոս լինիցի , և

պատճառո կեղծաւորիցի բարեպաշտութեան՝ սիրել և հարստացուցանել զազգայինս իւր՝ լուիցէ մեւս ևս բանին որ մեղմոյն խրատէ՝ թէ «Մի գիտասցէ ձախ քո զինչ գործէ աջ քո» : Մի ոք իշխեսցէ անամօթ համարձակութեամբ զչարդ զայդ առնել պատճառս բարեգործութեան . զի չար է կամակար լրբութիւն քան զմեղանչելն . քանզի եղբայրասպանն կայէն և Գէէզի , որ դառն ազահութեամբ էր զբաղեալ , քան ընդ մեղացն եւս առաւել վասն անամօթ լրբութեան կրեցին պատիժ պատուհասից :

Ե . Արդ զգուշութեամբ պահեսցի 'ի միջի մերում սահմանս այս կանոնական , և մի ոք խոտորեսցի յաստուածահաճոյ հրամանացս այսոցիկ , որով պայծառանան եկեղեցիք , բերկրին քահանայք , զուրախութիւն համբուրեն իշխանք և գեղջուկք , և երանութեան բան դրուատեաց յօտարաց ընդունիմք . քանզի պարտ է մեզ ըստ դրեցելումն՝ վկայութիւն բարի և յար-

տաքնոցն ունեւ, զի մի անուանն Աստուծոյ և վարդապետութիւնն հայհոյեսցի, որպէս երբեմն բազմքէր մարդարէն պարտաւորելով զԻսրայէլացիսն՝ թէ անուանն Աստուծոյ վասն ձեր հայհոյի՝ ի մէջ հեթանոսաց : Իսկ վասն բարիոք կարգաց և գործոց մերոց փառաւորեսցեն ըզհայր մեր որ յերկինս է, ասելով թէ « Սոքա են զաւակ օրհնեալք յԱստուծոյ, և ուրախութեամբ ուրախ լինիցին ՚ի տէր » : Հրեշտակակրօն վարուց և յաւիտենական կենաց նմանութիւն պարտի բերել յինքեան եպիսկոպոսն և ամենայն վարդապետք . ուր ոչ ականաւորութիւն է և ոչ կաշառք, և ոչ ընչից մեծարանք, այլ պարկեշտութիւն և պատուիրանապահութիւն՝ մերձեցուցանեն լինել քաղաքակից սրբոց և ընտանիք Աստուծոյ . և գուք յընչասիրութիւն և ՚ի կաշառս կործանիք, և զգարշելսն, և զպատուիրանազանցսն, և զցինուորսն և ըզտգէտսն հաւատարիմ համարիք ՚ի գործ սպասաւորութեան եկեղե-

ցւոյ , և ջուր ևս յաճախեալ ասղէք զկնի ձեր զմերձաւորացն անուանելոց . զի հաղորդութեամբ ձերով տոբուիկ՝ զմիս ընտրոցն ուտէք և զոսկերո նոցա փշէք . և Կերիցոսք արբցուք , ասելով , քանզի վաղեմեաւանելոց եմք ։

Զ . Արդ եթէ դք գացի Եպիսկոպոս և յառաջնորդս եկեղեցւոյ յայսպիսի պատուիրանազանցութիւն անամօթ և յանառակութեան՝ ՚ի բաց ընկեսցի ՚ի պատուոյ իւրմէ , և բաժին նորա ընդ կեղծաւորս եղիցի , զի մարդ ՚ի պատուի էր և ոչ իմացաւ . զի և այլք երկիցեն , և պաշտօն հարկիս այսորիկ մի եղիցի գաստապարտութիւն , այլ փառք :

Է . Ապա թէ դք յիշխանաց կամ յաթոռակցաց մերոց աջառիցեն այնպիսեացն , գաստ տացեն առաջի Աստուծոյ ընդ այնոսիկ որ աջառիցեն՝ շնորհուկս առնելով Աննայի և Կայիափայ քահանայապետիցն , աստուածամարա ուրացողացն , և պարտականաց տէրոմնականն արեանն , որ տացեն պատիժս անըս-

պառ. յաւիտեանսն : Այլ մեզ ե-
 ղիցի անբիծ սահման պատուիրա-
 նացս տյսոցիկ՝ վարել զկեանս մերոյ
 պանդխտութեանս . զի յամենայնի
 հաճոյ լինելով Աստուծոյ՝ խոստա-
 ցելոց բարութեանցն արժանի լի-
 ցուք շնորհօք և մարդասիրութեամբ
 տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ,
 ընդ որում հօր՝ միանգամայն և հոգ-
 ւոյն սրբոյ տացուք գոհութիւն և
 փառք յաւիտեանս . Ամէն :

Ն Ո Ր Ի Ն

ՅԱԶԱԳՍ ՔՈՐԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ

Թի որպէս պարտ է զկանոնական
զկարգն հաստատուն պահել
յիկեղեցիս Աստուծոյ .

Ա . Զի սրբոց և բարեպաշտից և
առաքինութեամբ պայծառացելոց
պարտ է հաւատալ զպատիւ կարգի
պաշտամանս այսորիկ , վերագոյն
ճառեցաւ 'ի մէնջ . որոց մաքուր են
միտք յարծաթսիրութեան ախտէն ,
և ձեռք իւրեանց 'ի կաշառոց , ու
սումնասէրք և պարկեշտք , որք բա-
ւական իցեն և զայլս ուսուցանել ,
զամենայն յանձն արարեալ նոցա
զեկեղեցիս , անյապաղ խնամով
պայծառացուցանել աստուածա-
հաճոյ վարուք , երկիւղածս և ըզ-

գաստս և հլու յամենայն բարեյոր-
գորութիւնս :

Բ . Եւ զառաքարս աղօթիցն՝ յորս
սուրբ և աստուածընկալ սեզանն է
հաստատեալ, յորոյ վերայ կատարի
մեղսաքաւիչ և կենդանարար խոր-
հուրդ մարմնոյ և արեան ապրե-
ցուցչին մերոյ տեառն՝ ըստ արժա-
նի բաւականութեանն զարգարուն
սլահեսցեն անխափան լուցմամբք և
խնկարկութեամբ , և պարսպեալ
քաղաքորմովք , և մերձ 'ի նա մկր-
տատունս շինեսցեն . և անդ , որպէս
և սովորութիւն իսկ է և յայլն՝ 'ի
նմին կանգնեսցի՝ աւագան մկրտու-
թեան , որոյ ծննդեամբ հոգին
սուրբ վերստին նորոգելով , գրոշմէ
լինել որդիս լուսոյ . վասն որոյ բա-
զում պատուոյ մեծարանօք պար-
տիմք մեծարել :

Գ . Եւ պաշտօն սաղմոսերգու-
թեանն անխափան կացցէ 'ի տուըն-
ջեան և 'ի գիշերի ըստ օրինակի մայ-
րաքաղաքաց հովուապետին . զի ա-
մենայն ումեք չէ օրէն և իշխանու-
թիւն յապաղել զայն կարգ պաշ-

տաման, կամ նորաձևութիւնս ինչ առնել, այլ միշտ 'ի նմին յարանալ:

Դ. Զնոյն և տեսուչ քորեպիսկոպոսն պարտի համառօտել զամենայն եկեղեցիս. և եթէ ոք հեղգասցի կամ ստերիւրեալ գտցին՝ յանդիմանեացեն, կշտամբեացեն խրատու վարդապետութեան, և գանիւք և տուգանօք պատուհասեցեն ատենական հրապարակաւ, զի և այլքն երկիցեն:

Ե. Քանզի պարտ և պատշաճ է յամենայն տարւոյ, յորժամ ժողովք կատարիցին՝ ըստ կանոնական սահմանադրութեանց, չքնել քորեպիսկոպոսաց 'ի հաւատացեալ նոցա յեկեղեցիսն, և քննութիւն առնել վարուց և կարգի պաշտմանն, թէ ո՞րպէս ունիցին, և համարս պահանջել յերիցանց և 'ի սարկաւադաց զժամուցն քարոզութեանցն, և զաղօթիցն մատուցումն, և զկնքատուացն մի ըստ միովէ յարմարումն կատարելութեան, և ըզպատարագամատուցացն սարսափելի խորհրդոյն պատշաճող սպա-

սահարկութիւն . զի փոյթեաւանդն
յօժարութեամբ և երկիւղիւ ան-
գըրգուելի պահեսցեն : Ասան որոյ
թէ հեղցացեմք , համարս պահան-
ջելոց եմք . և եթէ տարտամ և յե-
տնեալ գտանիցի 'ի սքանչելի ճա-
ռեցեալս աւանդապահութեանց ,
կրեսցէ պատուհասս սատարիկ , ո ոք
և իցէ , 'ի պատուոյն իւրմէ զկեալ
եղիցի՝ մինչև հաշտեսցի ընդ նմա
վարդապետն :

Զ . Եւ ոչ միայն երիցանց և սար-
կաւազաց պարտէ մշտնջենաւորել
'ի պաշտամանն՝ այլ և ամենայն ուխ-
տի մանկանց . և եթէ ոք մեղի և
յոյլ իցէ՝ զնոյն կրեսցէ պատուհաս :
Այլ զագէտս և զզինուորս ամենե-
ին իսկ պարտ է որոշել 'ի շնորհէն՝
որ ինչ 'ի ժողովրդականաց 'ի տունն
Աստուծոյ մտտնիցէ . բայց եթէ ին-
քեանք կամ զաւակք իւրեանց հրա-
հանգեսցին լինել արժանի :

Ե . Նոյնպէս և զարբեցողսն որո-
շեսցեն և զկռուողսն , մինչև յապաշ-
խարութիւն և յուղղութիւն եկեա-
ցեն ըստ առաջնորդին կամաց :

Ը . Իսկ զպոռնկորգիս և որ յերկրորդացն են՝ հաւասար մինչև յերրորդ ծնունդն , ըստ առաջին կանոնաց հեռի կացցեն 'ի կարգէն և 'ի շնորհացն . զի պարկեշտ և սուրբ և աներկեան եղիցի ուխտ պաշտօնէից Աստուծոյ , զարդարուն և ճշմարիտ հաւատովք և գործովք առաքինու թեանց , ցանկալի ամենեցուն և պատուական , որպէս և վայել է պաշտօնէից Աստուծոյ . զի թէ զեւտական ազգն այնպիսի պատուէր ընկալաւ սոսկալի և զգուշաւոր աւարատ սպասաւորութեան՝ որչափ ևս առաւել այժմուքս են արժանաւոր փութոյ՝ ըստ Պաւղոսի վկայութեան :

Թ . Արդ զամենայն զայս ահիւ և երկիւղիւ պարտի հրաման տալ և կարգել տեսուչ քորեպիսկոպոսն , զլաւս և զաջողակս պատուոյ և մեծարանաց սունել արժանի , և զանպիստանս խոշտանգանաց , մտնաւանդ զուսումնատեսացն . զի որ կամակորէ յուսմանէ՝ անկանի 'ի չարիս ըստ գրեցելումն :

Ժ. Վասն որոյ անընդհատ պարտի պահել յարգարուն զգարոցն, 'ի վանոն և յայլ արժանաւոր տեղիս. զի լուսաւորեալք լուսով պատուիրանացն Աստուծոյ՝ զամենեւեան լուսաւորեսցեն. քանզի յորժամ ուխտն որ գլուխն է եկեղեցւոյ ընտիրք և պիտանիք ընկիցին, ևս առաւել ժողովուրդն: Եւ եթէ եղիցի ոք 'ի ժողովրդենէ լոյծ անառակութեամբ՝ դիւրագոյն առնի ածել յուղղութիւն, քանզի չէ փոքր և յաղաքս այդորիկ հոգ 'ի վերայ քորեպիսկոպոսին՝ այց առնել և վարուց ժողովրդեանն, և ըստ պարապոյ ուխտաւորեալ պահոցն և առթից՝ ուրախացուցանել գրոց սրբոց վարդապետութեամբ, շահել զմեղուցեալսն, և տալ տեղեկութիւն կրթութեան և պահպանութեան ամբիծ հաւատոց. և ըզգուշանալ և փախչել 'ի հերձուածողաց և յաղծապիղծ գործոց. քանզի դիտաւորութեան գործ նոցա է հաւատացեալ եպիսկոպոսին, ըստ օրինակի բարգաւաճեալ մեծի

մարդարէին Մովսէսի՝ որ կացոյց
 ոստիկանս 'ի վերայ ժողովրդեանն
 քննել և դատաւճիռ հատանել, և
 զծանր ինչ բան առ ինքն հասուցա-
 նել. եթէ զգուշացին և զգուշա-
 ցուսցեն ըստ պատգամի մարդարէ-
 ութեանն, թէ “Ահա սուր գայ ու
 և ազգ երկրին ապստամբեալ ան-
 փոյթ առնիցեն՝ նոքա յանօրէնու-
 թեան իւրեանց մեռցին, և նա ա-
 պրեցուսցէ զանձն իւր :

ԺԱ. Ապա թէ զօշաքաղութեամբ
 յածիցի զհարկսն միայն պահանջել,
 և ագահութեամբ զոսկւոյ և զար-
 ծաթոյ մթերս փափաքիցէ մթե-
 րել, և պղերգացեալ 'ի մոռացօնս
 զկանոնական քննութիւնս դարձու-
 ցեալ, զոր ամբողջ և անվթար պարտ
 էր պահել, և բոլորովմբ թողեալ
 լքեալ զիւր դիտաւորութեանն
 պահպանութիւն, և եկեալ սուրն
 կորուսանէ զնոսա, ինքն եղիցի պար-
 տական՝ և 'ի ձեռաց նորա արիւնն
 խնդրեսցի :

ԺԲ. Վասն որոյ պատրաստ կալ
 հրամայէ ճշմարիտ քարոզն, հսկել

և արթուն լինել . “ Զգոյ՛ջ կացէ՛ք
անձանց և ամենայն հօտի՛դ , յորում
եդ զձեզ հոգին սուրբ տեսուչս հո-
վուել զԺողովուրդ տեառն , զոր ա-
պրեցոյց պատուական արեամբ իւ-
րով , : Եւ զերախտիս հաաուց-
մանցն պարգևի յայա առնէ . “ Զի
յերևել հովուապետին ընդունիցիք
զանթառամ փառաց պսակն , :

ԺԳ . Եղիցի մեզ ամենեցուն խոյս
տալ և փախչել 'ի չարէն , և արդա-
րութեան լինել հետամուտ . յա-
մենայն ժամ 'ի հաճոյսն Աստուծոյ
ծախել զկեանս մեր . զի անձանց և
այլոց բազմաց լինիցիմք առիթ փր-
կութեան , և բաւական եղիցուք
համարձակութեամբ ասելով՝ Թէ
“ Ահաւասիկ ես և մանկունք իմ ,
զորս ետինձ Աստուած , : Շնորհօք
և մարգասիրութեամբ տեառն մե-
րոյ և փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի :

Կարգ քահանայից առ ժողովրդա-
կանս, և նոցին ժողովրդակա-
նաց հնազանդութիւն և կարգ
ոչդոտարեանս առ քահանայս .

Յ. Եղբարց սիրելեաց երիցանց
և վանականաց որպէս ամբաստա-
նութիւն եղև առ մեզ 'ի բազում
տեղիս ժողովրդականաց դքահա-
նայից՝ թէ որպէս ծուլութեամբ
ունին զկարգ եկեղեցւոյ սլաշտա-
ման և ազօթից, և զայլ ամենայն
կարեւոր առաջնորդութիւն . մանա-
ւանդ վասն ուսումնատեցութեան,
զի ասացին թէ ինքեանք չեն ու-
սեալ, և զորդիս իւրեանց 'ի դպրոց
ոչ ունին, և վասն ագիտութեան՝
երիցութեան արժանի ոչ լինին . և
մեզ զրկանք են և նեղութիւն, զի
դատարկացեալ եմք, և նոքօք և 'ի

նոցանէ և խոսականացեալ եմք յամենայնի , և ամենեին անտեղեակ և անմխիթար գրոց սրբոց : Զնոյն զոր լուաք 'ի նոցանէ՝ գիտացաք և մեք և սգացաք ըստ զուժմ տրամուծեամբ . վասն զի 'ի շատ տեղիս ոչ զոք գտաք քահանայութեանն արժանի 'ի տգիտութենէ . և ժողովուրդն խոսականացեալ մնայր , և մեք տարակուսեալք ոչ գտաք , որ զնոսին ինքեանս կարգել 'ի քահանայութիւն . այլ հրաժարեցուցեալ զնոսա 'ի բնակութենէ՝ օտարաց պիտանեաց և գիտնոց տուաք զժառանգութիւն նոցա : Արդ որպէս յամենայն ժամ պատուէր լեալ էր 'ի մէնջ առ ձեզ , և գրելով և յանգիման հրաման տալով վասն ամենայն կարգի եկեղեցւոյ՝ և ձեր անձանց կազմութեան , արժան էր թէ խրատեալ էիք . և այգպիսի տըրտունջ զձէնջ 'ի ժողովրդականաց ոչ հասանէր առ մեզ , և ոչ զձեզ 'ի թերութիւն տեսանէաք , և ոչ զեղջ և ապաշաւ լինէր մեզ : Եւ վասն մտից և պտղոց եկեղեցւոյ զոր գուր

'ի ժողովրդականաց առնուք՝ և մեր ձեզ թողեալ է . և եւս , զի ամենայն պատիւդ ձեր հայի առ գիտութիւն , և արժանաւորութեամբ զկարգս եկեղեցւոյ ունել . և յորդորել զժողովուրդն 'ի խրատ բարի և 'ի պատկառանս , ամենայն հողւոր երկիւղածութեամբ :

Բ . Արդ բարձէք այսուհետեւ 'ի ձէնջ զայդպիսի թշնամանս , զորդիս 'ի գպրոց կալարօւք , զի գիտունք լինիցին . ծաներո՛ւք զի որպէս կուրութիւն աչաց՝ ասելի է մարմնոյն , նոյնպէս և ապիտութիւն օգւոյ՝ ատելի է Աստուծոյ , մանաւանդ քահանայից . լուսք 'ի մարգարէէն՝ որպէս Եզեկիէլ գոչէ հոգւով սրբով և ասէ , թէ « Ա՛վ հովիւ տարաւ պարտ արօտ , որ թողի զխաշինս իմ յաջ բազուկ քո և յաջ ակն քո » : Այլ զի մի լուիցուք զնորին պատուհասն , այլ օրինակ ճշմարիտ կացուցե՛ք զանձինս ձեր ժողովրդականաց՝ ամենայն պարկեշտութեամբ ազութից և պահոց անձանձրոյթ հոգտանել և 'ի միտ առնուլ զապացեալն

'ի Մաղաքիայէ , թէ « Շրթունք
քահանային գիտութեան զգուշա-
ցին . զի օրէնք հարցանին 'ի բերա-
նոյ նորա . քանզի հրեշտակ է հզօրի
Աստուծոյ » :

Գ . Զամառն՝ գլխաւոր քահա-
նայն հանապազորդեալ յեկեղեց-
ւոջն կացցէ , և այլ ընկերքն շաբա-
թուք առ նմա փոխանակաւ . կաց-
ցեն . զի պաշտամունքն տունջեան և
գիշերոյ մի խափանեսցին , վասն զի
այդ է գործ մշակութեան և նոյն
պատիւ :

Դ . Մկրտութիւն առնել երկիւ-
ղածութեամբ , և կանայք 'ի ժամ
մկրտութեան մերձ առ քահանայսն
մի իշխեսցեն կալ , որպէս սովորե-
ցան ոմանք առնել յանդգնաբար
և մկրտել ընդ նոսա . այլ 'ի տեղւոջ
իւրեանց ազօթեսցեն :

Ե . Եւ սարկաւագունիք՝ մկրտու-
թիւն մի իշխեսցեն առնել . ապա
թէ արասցեն , լուծեալ լինիցին 'ի
սարկաւագութենէն հանդերձ պա-
տուհատիւ . զի ոչ է սարկաւագն
քահանայ , այլ սպատակոր քահա-
նային :

Զ. Եւ պատարագացն երախայ-
րիք 'ի գլխաւոր քահանային տունն
երթիցէ յամենայն ժողովրդակա-
նաց, և երէց եղբայրք և այլ ընկերք
նոցա մի իշխեսցեն 'ի տաւնս իւրեանց
առնուլ պատարագիք, թէպէտ և
քահանայք իցեն. եթէ իցէ ոք որ
առցէ 'ի տուն իւր՝ ընդ պատուհա-
սիւ լիցին, և գիտացեն զի 'ի մէնջ
հատուցումն ընդունին արժանի ըս-
տունկանութեան իւրեանց:

Է. Եւ գլխաւոր քահանայն վտան-
հանապազորդ յեկեղեցւոյն 'ի գործ
կալ՝ երկու երրորդ աւելի առցէ
քան զընկերս իւր, թէ գեւղն մեծ
իցէ:

Ը. Եւ յամենայն տեղեաց մերոց
իշխանութեանց յամենայն ամի ըզ-
կնի սրբոյ զատկին, զեւզ մկրտու-
թեան հարկաւորութեամբ բերցեն
առ մեզ քահանայք, և աստի 'ի
մէնջ ընկալցին զօրհնութի իւզոյն,
և անձամբ մի օրհնեսցեն 'ի տաւնս
իւրեանց, որպէս սովորեցին ոմանք
'ի ագիտութենէ, վասն զի ոչ է իշ-
խանութիւն այդ քահանայից, այլ
եպիսկոպոսապետաց:

Թ . Եւ լսեմք թէ եկեղեցւոյ
սպաս մանաւանդ զվարագոյր 'ի
հարստնիս առադատի փեսայի ե
հարսին , ե զսկիհն 'ի գինըմպելիս
յանօթս ասան զինուորաց , վասն որոյ
արժան է զքահանայն զայն խել 'ի
կարգէն իւրմէ վասն այդպիսի խառ-
նակ ե չար գործոց , զոր յայտմ հե-
տէ այլ մի ոք իշխեսցէ առնել . իսկ
եթէ ոք գտցի արարեալ , լուծեալ
լիցի 'ի քահանայութենէն , ամե-
նեին անմասն 'ի թողութենէ :

Ժ . Քահանայ այր՝ ե որ 'ի քա-
հանայական ժառանգութենէ ժո-
ղովրդակալք իցեն յազատաց տունս՝
յիշխանի տունս դայեկութիւն ե
այլ գործակալութիւն մի իշխեսցեն
առնել , զի այնու պատճառաւ զըր-
կեալ նեղեն զժառանգակիցս իւ-
րեանց՝ յորում գտան բազումք
պարտաւորեալք . ապա թէ իցէ ոք
որ յանդգնեսցի առնել , 'ի կարգէն
իւրմէ գադարեալ լիցի . ե ժողո-
վրդեան ե եկեղեցւոյ բաժնի իշ-
խան մի լիցի , ե ընկերք իւր ընդ նմա
հաղորդել մի իշխեսցեն , ե ժողովր-

գականք զտցնպիսին առ քահանայա մի իշխեսցեն ունել :

ԺԱ. Տգէտ երէց եղբայրք՝ Ժողովուրդ մի իշխեսցեն ունել . երկկանայք երէց եղբայրք՝ ընդ զինուորականացնն օրոշեալ ամենեկն յեկեղեցականաց և 'ի մասնէ եկեղեցւոյն . վասն զի եղեն մարմնասէրք :

ԺԲ. Եւ որպէս եղև անառակ առ վորուծիւն քահանայից և նոցին կանանց՝ գերեզմանս առ եկեղեցիս առնել 'ի տեղիսն սրբուծեան , յայսմ հետէ յառաջ՝ մի իշխեսցեն առնել . այլ 'ի Ժողովրդականացն հանգստարանս եղիցին և քահանայիցն հանգստարանք , զի սրբութեան տեղին պարկեշտութեամբ պատուեսցի :

ԺԳ. Եւ արտաքոյ եկեղեցւոյ քահանայք մի իշխեսցեն օրէնս 'ի սունս շինականաց տանիլ , և անդ առլ զսրբութիւն՝ բայց միայն հիւանդաց :

ԺԴ. Ուսուցէք և զԺողովրդականս յամենայն անառակութենէ 'ի բաց փախչել . յորկորատութենէ ,

յարբեցութենէ , 'ի հակառակու-
թենէ , 'ի ջրկելոյ , զաղքատս և
զընկերս իւրեանց . մի՛ կռուողս մի՛
հարկանողս մի՛ չարասէրս : Ատեա-
ցեն զչնացողս , զգողս , զպոռնիկս ,
զաւաղակս . ամենեին մի՛ հաղորդեա-
ցին և մի՛ ասպնջական լինիցին տյն-
պիսեացն , զի մի՛ եղիցին և ինքեանք
ընդ նոսին որդիք կորստեան : Զման-
կունս իւրեանց անուսցեն երկիւղիւ
խրատու պատուիրանացն Աստու-
ծոյ . զի այսպիսի զգուշութեամբ բա-
րի յոյս սգւոց իւրեանց եղիցի առ
Աստուած , և բարեւլաւութիւն մար-
մնոյ ամենայն առողջութեամբ զար-
գարեացի :

ԺԾ . Պատուէր արարէք նոցա , զի
ազայոց կանայս մի՛ խօսեացին , և մի՛
կատարելոցն՝ առանց զիրեարս տե-
սանելոյ միմեանց հաճութեամբ . և
դուք քահանայք , ազայոց ամենեին
իսկ պատկ մի՛ օրհնէք մինչև 'ի կա-
տարումն հասակի : Իսկ կատարե-
լոցն որոց զմիմեանս չիցէ տեսեալ 'ի
հաճոյս իւրեանց , պատկ մի՛ իշխէք
դնել առանց քննութեան և զնոսին

ինքեանս հարցանելոյ . գուցէ բռնա-
գատութեամբ ծնողացն ակամայ
հաւանեալք իցեն , և զայնպիսի
հարսանիքն մի' իշխէք յանձն առ-
նուլ , զի մինչև ցայսօր յայդպիսի
անկարգութենէ բազում մնապք
գնացին յաշխարհի' հոգեւոր և մար-
մնաւոր :

ԺԶ . Ապա թէ լսեմ' թէ ոք 'ի
քահանայից յանդգնի , և արտաքոյ
մերոյ հրամանի այնպիսեացն պսակ
օրհնեսցէ , գիտասցէ զի քահանայն
պատուհաս կրէ ըստ օրինակի մնա-
սակարացն , և ծնողքն ոչ անպարտ
լինին 'ի պատուհասէ :

ԺԷ . Քահանայք միարան կատա-
րեսցեն զպաշտօնն և զպատարադ-
ադապացն . առանց աւետարան
կարդալոյ մի' իշխեսցեն քահանայքն
մատուցանել . ապա թէ գացի ոք 'ի
նոցանէ յօրկորստութեան՝ յառաջ
քան զպատարագն , 'ի պատարագին
հացն մի' իշխեսցէ երթալ , և յըն-
կերաց իւրոց որոշեալ կացցէ :

ԺԸ . Նոյնպէս և շինականք որ
յադապսն հրաւիրեցան՝ պաշտաման

և պատարագի հաղորդեսցին . յառաջ քան զպատարագն մի իշխեսցեսն . ի տունս իւրեանց ուտել և ըմպել : Եթէ իցէ ոք որ յառաջագոյն կերիցէ և արբցէ ի տան իւրում, ի հաց պատարագին մի իշխեսցէ . երթալ, զի մի եղիցի գտտապարտութիւն ձին և թշնամանք հոգեւոր տօնին . զի խեղաբարութիւն այն՝ ունայն իսկ է : Եթէ ոք յանդգնեսցի գալ՝ քահանայքն և ընկերք իւր մի թողցնն ի ներքս , զի ատելի է եկեղեցւոյ այնպիսի անտուակութիւն :

ԺԹ . Եւ որք սովորեցին ագիտութեան ճշտութեամբ՝ որք զպատարագի * կաշի և զճրագութեամբ բաժանեն ը քահանայս, և յիւրեանց տունն տանին պատճառաւ վանաց, յայսմ հետէ յառաջ՝ մի իշխեսցենն բաժանել . ապա թէ իցէ ոք որ բաժանիցէ՝ քահանայքն զպատարագն մի մատուցեն , զի մի մեղացն այնպիսւոյն հաղորդեսցի . քանզի ոչ է բա-

* Ամենայն յագագն նախ ի հաւատացեալ, եթէ տա և եթէ ի յետագայսն . որ արդ պատճառովն խափանեալ է ըստ իրին և ըստ զեղծմանցն :

Ժինն այն բարի արարողաց պատա-
րագին :

Ի . Զպտուղս զնախնեաց կար-
գեալս՝ և զամենայն ընծայս ուխտից
զառկաց և ագապաց և զայլոց տօնից՝
Ժողովրդականք սիրով և լքջմտութի
հատուացեն յեկեղեցիս և ՚ի վանս
որպէս օրէն է, զոգւոյ և զմարմնոյ
պատճառս կենդանուէ մի արգե-
լեալ փակեացեն և խափանեացին ՚ի
կենացն ոգւոց : Իսկ եթէ ոք կամա-
կորուք ապստամբեալ յիւրմէ քա-
հանայէն և ՚ի վանաց՝ արտաքոյ իւրոյ
եկեղեցւոյն ՚ի վանս ուրեք կամ յա-
նապաաս զպտուղս և զպատարագս
մատուացէ՝ այնպիսին ինքն և խո-
նողքն հեռի լիցին յօրհնուէ և ՚ի հա-
ղորդուէ ընկերացն, հանգերձ ընտա-
նեօք, մինչև ապաշխարեսցէ և տու-
Ժեսցի տուգանս յեկեղեցւոյ . վնդի
եղև պատուիրանազանց և անամարտ :

ԻԾ . Գինըմպելիս ՚ի լալիս մի ա-
րասցեն . աշխար ՚ի վերայ մեռե-
լոյն մի ոք առցէ, քանզի գիւական
են ամենայն այգապիսի իրք . ապա
Թէ իցէ ոք որ անհնազանդեալ ա-

րասցէ՝ պարտական եղիցի ապաշխարութեան առ դուրս սուրբ եկեղեցւոյն :

ԻԲ . Եւ քահանայք զգուշասցին զյանցուցեալն միաբան առնել արտաքոյ եկեղեցւոյ , և մի՛ խրոխտ և ՚ի հակառակութիւն ընդդիմանալ միմեանց և անարգել անձամբ զանձինս , այլ խաղաղութիւն եղիցի ձեզ յամենայն ժամ սիրելի և գործակից :

ԻԴ . Յիշեցուցանեմ և ձեզ կրօնասէր վանականաց ամենեցուն , վասն զի հրաժարեալ էք ՚ի կենաց երկրաւորաց , և պարապեալ Աստուծոյ և աստուածայնոցն . զի նմանեացէ անուանգ խոստովանութեան և գործքդ . և եղիցի ձեզ սիրելի՝ պարկեշտութիւն , արթնութիւն , պաշտօնասիրութիւն , նմանութիւն բերել յանձինս հրեշտակական վարուց , օտարսիրութիւն և եղբայրսիրութիւն :

Ն Ո Ր Ի Ն

ՍՐԲՈՅՆ ՍԱՀԱԿԱՅ

**Թէ որպէս սահմանեցաւ կարգ
ուխտի և որոշման վանաց .**

Ա . Քանզի բազումք կարծեցին
ադիտութեամբ այլ զոմն եկեղեցի
ասել և այլ զոմն վանս , և տխմար
բանիւք իւրեանց կամեցան կռիւս և
հերձուածս մոլածանել 'ի միարա-
նութիւն հաւատոյ , և մոռացան ըզ-
պատուիրանին բանն որ ասէ . Մի
տէր , մի հաւատք , մի մկրտութիւն .
զի որ այլ և այլ կամի ասել՝ յայտ-
նապէս և զհաւատոցն ցուցանէ ըզ-
բաժանումն . քանզի եկեղեցի մեզ
ոչ ցուցանէ պատուիրանն Աստու-
ծոյ որ 'ի քարանց և 'ի փայտից է
շինեալ , այլ զհաւատով շինեալ
զազգս մարդկան 'ի վերայ վիմին

հաստատութեան . ապա ուրեմն ճշմարիտ հաւատն է եկեղեցի , որ գումարէ և շինէ զմեզ 'ի մի միտքա- նութիւն գիտութեան որդւոյն Աստուծոյ . զի նոյն ինքն կենդանա- րարն ուսուցանէ՝ ասելով ցՊե- տրոս . « Դու ես վէմ , և 'ի վերայ այդր վիմի շինեցից զեկեղեցի իմ , և գրուեք գծոխոց զքեզ մի յազ- թահարեսցեն » : Արդ զի՞նչ իմա- նայցեմք զասելն ցՊետրոս վէմ . մի' թէ որպէս զմի ոք 'ի քարանց , քան լիցի . այլ մարդ բանաւոր , գլուխ առաքելական դասուն , և զի անգրգուելի հաւատովք խոստովա- նեաց զՔրիստոս որդի Աստուծոյ , երանութիւն ընկալաւ և վէմ ա- նուանեցաւ : Ապա ուրեմն և շի- նեալքն 'ի վերայ նորա չեն քարինք անշուէք , այլ մարդիկ՝ նորին հա- ւատոյ հազորդակիցք : Քանզի ոչ գանդաղին գիրք սովին անուամբ ձայնել զտէր մեր և փրկիչ երբէք երբէք ըստ պիտոյից . յիշատակե ահա և երանելին Պաւղոս զանուն եկեղեցւոյ ասելով . « Զորո եգ Ար-

առւած յեկեղեցւոջ՝ այս են . նախ
զառաքեալս , երկրորդ զմարգարէս ,
երրորդ զվարդապետս » , և որ 'ի
կարգին է :

Բ . Տեսանենս զյարմարումն և ըզ-
բարձրութիւն եկեղեցւոյ . զսուրբ
և զամբիծ հաւատոցն ասեմ , որոյ
առաքեալք և մարգարէք և վար-
դապետք են նաւավարք , ունելով
նաւապետ զմարմնացեալ բանն Աս-
տուած . և զնա իսկապէս խոստովա-
նիմք ասել մայր եկեղեցի 'ի Քրիս-
տոս հաւատացելոց . քանզի օրէն է
նաւի զամենայն յինքն ամփոփելով
ցամաքաթեւ յամենայն աշխարհա-
կան ծփանաց կարող լինել ապրե-
ցուցանել . բայց միայն աներկեան
պահեսցուք զհաւատս՝ որով շինե-
ցաք բանաւոր և մաւաւոր եկեղեցի
'ի վերայ հիման առաքելոց և մար-
գարէից :

Այսմ եկեղեցւոյ՝ ուսուցանէ
Տիմոթեայ խնամ ունել , երանելի
առաքեալն , սիւն և հաստատու-
թիւն ճշմարտութեան անուանե-
լով . յայտնի է , ասէ , 'ի նմա խոր-

հուրգն աստուածաշառութեան . և
 յիրաւի՝ մանաւանդ թէ ճշմարիտ
 իսկ . զի ոչ են բաւական ձայնաւոր
 կամ անշունչ արարածք յայտնել
 զհորհուրդ աստուածաշառութե ,
 այլ միայն բանաւոր եկեղեցիս :
 Ասան այսորիկ և սազմոսն բարձրա-
 ձայն գոչէ թէ « Օրհնութիւն նմա
 յեկեղեցիս սրբոց » : Ահա և Սա-
 մուէլ մարգարէ որ հաւատարիմն
 կոչեցաւ՝ զնոյն ուսուցանէ 'ի պա-
 տուիրելն իւրում՝ Սաւուղայ . և ի-
 բրե գնասցես յինէն՝ հանգիպեսցիս
 եկեղեցւոյ պարու մարգարէից մար-
 գարէացելոց » : Եւ դարձեալ թէ
 “ Եկեղեցացաւ ժողովուրդն 'ի Դա-
 նայ մինչև ցԲերսաբէէ իբրե զայր
 մի » . և դարձեալ ասէ . “ Ահա ե-
 կեղեցի մարգարէից մարգարէացե-
 լոց , և Սամուէլ կայր 'ի վերայ նո-
 ցա » : Եւ օրհնեաց Սողոմոն զեկեղե-
 ցին , և լու եղև բանս այս յականջս
 եկեղեցւոյն . և եկեղեցիքն հաստա-
 տէին 'ի հաւատս , և լուար զպատ-
 դամս զայս 'ի միջոյ հրոյ յաւուրն
 եկեղեցւոյ . քանզի զեկեղեցի արար

գլուխ մարգարէիցն Մովսէս զցեղան
Խորայելի հրամանաւ Աստուծոյ .

“ Եկեղեցացո՛ւ , ասէ , զԺողովուրդն
’ի գուռն խորանին վկայութեան , , :

Տեսանե՛ն զի ոչ եթէ զխորանն
կոչեաց եկեղեցի , յորում կայր
արկն կտակարանաց , և մեւս խո-
րանն որ կոչէր սրբութիւն սրբու-
թեանց , այլ զհաւատացեալ ժողո-
վուրդն կոչէ եկեղեցի : Վասն այսո-
րիկ ևս առաւել բարձրագոյն և ա-
ռաքեալն Պաւղոս նորագոյնս իմն և
յաւէտ հրաշալիս . քանզի ցուցանէ
զեկեղեցի անգրանկաց գրեւոց ոչ
յերկրի՝ այլ յերկինս . որոց ա-
նուանքն գրեալ են ’ի գալրութիւն
կենաց :

Տեսե՛ր զՃմարիտ հիմն եկեղեց-
ւոյ . վասն որոյ փրկիչն ասաց խնդալ
զառաքեալն , թէ “ Խնդացէ՛ք զի
անուանք ձեր գրեալ են ’ի գալրութեան
կենաց , , . և զանապական՝
որ սկիզբն կալաւ շինելոյ յերկրի՝
որ անցանելոց է , և աւարտեցաւ . ’ի
կատարս բարձրութեան երկնից :

Այս է խորհուրդն եկեղեցւոյ .

զայս ուսաք ասել կաթողիկէ առաքելական եկեղեցի . զի ը ամ տիեզերս հաւատացեալք 'ի Քմ' առաքելական յորջորջին եկեղեցի , վսէրօւնական հրամանին որ առ նոսա՝ թէ « Գնացէք ը ամ երկիր , աշակերտեցէք զամ հեթանոսս , միրտեցէք զնոսս յանուն հօր և որդւոյ և հոգւոյն նրայ , ուսուցէք նոցա պահել զոր ինչ պատուիրեցի ձեզ » :

Գ. Արդ թէպէտ և փոքր 'ի շատէ ասացաք յօրինակացն , որ բազմապատիկ կան 'ի գիրս սուրբս վասն եկեղեցւոյ նրայ . քանզի յայտի եղև անբակ միութի , և ոչ երկպառակեալ , որպէս կամեցան պատառօւմն առնել և կռիւս վաղվազակի տխմարութիւրեանց . զի 'ի Ճշմարիտ հօտէս Քմի որ է եկեղեցի Այ՝ նա միայն է պաաառեալ և անջատեալ՝ որ 'ի հերձուածս կործանի և մեղաց լինի պաշտօնեայ , զի մեզք միայն բաժանեն և օտարացուցանեն յԱյ : Բայց զայս ասելով մեր՝ զանբաժանելի միաւորութի եկեղեցւոյ յայտ արարաք թէ զլինչ է եկեղեցի . այլ ոչ եթէ

արհամարհել ինչ ուսուցանեմք ըզ-
 շինուածովք պատուեալ տեղիսն,
 որ անուանին ժողովրդանոցք. քան-
 զի 'ի նմ ժողովին քահանայք և ման-
 կունք ուխտի և պաշտօնեայք Այ՝
 կատարել զաղօթս և զինդրուածս,
 վսյ և աղօթարանք կոչին և սրբա-
 րանք. և հաստատեալ կայ 'ի նոսա
 տէրունական սեղանն յորոյ վերայ
 զհացն և զգինին պատարագեմք,
 յօրինակ * կենդանարար մարմնոյ և
 արեանն Քմի, որ միշտ անժախապէս
 բաշխի 'ի մեզ 'ի քաւուի և 'ի թողու-
 թի մեղաց. և 'ի նոսա կայ ուղղեալ
 աւազան մկրտուի. որով լուսաւո-
 րեալ վերստին ծննդեամբ հոգւոյն
 սրբով, գրոշմիմք 'ի յոյս կենացն
 յաւիտենականաց. և հանապազ-
 անգր գումարելով լսեմք սաղմոսեր
 գումթիս և զպատգամս պատուիրա-
 նացն Այ. և զի միշտ անդր ժողո-
 վիմք, և ապաւէն ապաստանի է մեզ,

* Օրինակ նշանակէ աստ խորհուրդ իւր յարացց
 և խելութիւն իրն, այս ինքն պատարագին Քրիստո-
 տի. որպէս և Հարք Յոււնաց 'ի կէր աւին 'ի այն միտս
 ՉԽՄՈՑ որ է տիպ կամ օրինակ : Յարձ արդ
 զգուշալի է, վրան նորազանգից կամակորելոյ զոյն 'ի
 միւս միտս :

զամենայն ասացեալս 'ի նմա կատարելով, սովորութիւն եղև եկեղեցի անուանել յարանուհարար և ոչ բնաւորապէս :

Եւ քանզի բազումք այսպէս կան վկայարանք՝ ուրեք ուրեք յանուանէն ճանաչեմք եթէ համանուն նոցա են շինեալք . այլ ոչ եթէ ինքեանք իսկ յորոյ անուն շինեցան . և մի պատիւ է ամենեցուն զի մի խորհուրդ կատարի . քանզի սեղանն ամենայն ուրեք տէրունական ասի և պատարագն . բայց միայն տօնիւքն զանազանին . զի իւրաքանչիւր տեղւոջ սովորութիւն է կատարել ըզկարգ տօնիցն :

Դ . Արդ արժանաւոր է զառաջին ճառ բանին յիշատակել՝ թէ որպէս կամ յի՛նչ պատճառս շինեցան վանք . քանզի այսմ ոչ եթէ հայոց միայն ազգս կալաւ փոյթ յանձին , այլ և Յոյնք , և Հռոմք , և Ասորիք , և այլ ամենայն ազգ 'ի Քրիստոս հաւատացելոց . զոր և երկցս երանեալն քաջ նահատակն Քրիստոսի Գրիգորիոս՝ կատարեաց

չնորհելով նմա 'ի հոգւոյն սրբոյ զօգուտ մատակարարութիւնն : Քանզի բազմապատիկ օգտի է առիթ և սիւն հաստատութեան ճշմարտութեան ուխտի մանկանց , զի փայփայէ և թեւակոխէ 'ի հրահանգս հոգեորս , և զորս ամենեցուն քահանայից և ժողովրդականաց պարտ է յարգել և մեծարել զվարդապետս , և միանգամայն իսկ զամենայն պաշտօնեայս ուխտի՝ որ առանց տարակուսանաց անդր մտանեն յընդունելութեան կամաւորական :

Վասն այսորիկ և դիպողագոյն եղաւ անուն վանք . զի անտրտում որոյ պիտոյ է տացին , և ոչ միայն առօտարս է օգուտ նոցա յաճախեալ այլ առաւել ևս գեղջն յորում շինեցաւ . քանզի օրէն է նոցա սփոփել զհիւանդս և մխիթարել ըզսգաւորս : Եւ որք ամուսնութեան են պարապեալք քահանայք՝ բազում անգամ պատառին 'ի մշակութիւն , և կանանց իւրեանց հնարին լինել հաճոյ , որպէս առաքելական

խիչ ճշմարիտ է բան . իսկ 'ի վաներն
բնակեալքն կուսուլթեամբ են պար
կեշտացեալք՝ միշտ մարտնչելով ընդ
ախտին զոր բնուլթիւնն վառեալ
բորբոքէ . և անյապտղ զպաշտօնն
կատարեն և զկարգ . զխաղաղու-
լթիւն խնդրելով ամենայն աշխար-
հի , և զգեղջն շինուլթիւն և զառող-
ջուլթիւն 'ի տուէ և 'ի գիշերի ամե-
նայն արթնուլթեամբ : Ասան այսո-
րիկազատ յամենայն հարկապահանջ
իշխանաց՝ սահմանս ընկալաւ և
անգս , և զերիցագոյն պատիւ ժա-
ռանգեաց յուխտի սրբուլթեան ե-
կեղեցւոյ :

Ե . Արդ ամաչեացեն որք յան-
դրգնեցան տխմարուլթիւ և անզգա-
մուլթեամբ իւրեանց այլ զոմն ասել
զեկեղեցի , և այլ զվանս . քանզի
յայտնի եղև անբաժանելի միու-
լթիւն անգամոց եկեղեցւոյ 'ի Քրիս-
տոս հաւատացելոց . « Զի անդամք
եմք միմեանց 'ի շինուլթիւն հաւա-
տոց տիրոմն Աստուծոյ » : Նոյնպէս
և ժողովրդանոցք և մատրուհք՝ զոր
սովորուլթիւն եղև 'ի վաղնջուց հե-

խօչել եկեղեցիս . Թէպէտ և բա-
ժ է ըստ գիւղից գիւղից և քա-
ւաց քաղաքաց , սակայն ոչ են
լուսմբ 'ի բազումս բաժանեալ .
մի և նոյն խորհուրդ կատարի
մենեւին . և ըստ խորհրդոցն ոչ
ի ոմն մեծ 'ի նոսա և ոմն փոքր ,
և ըստ աստիճանին իշխանութե .
այնպէս յարմարեալ , և բազում
ութով պարտ է 'ի նմին մշտնջե-
աւորել . քանզի ոչ եթէ 'ի մարդ-
ային կարծեաց է ճառեցեալ սահ-
մանադրութիւնս , այլ յաստուա-
րաշունչ գրոց երկրորդեցաւ 'ի
Ռէնջ բացորոշաբար . և որ հակա-
ռակն կան , ոչ մարդկան՝ այլ Աս-
տուծոյ հրամանին կան հակառակ .
և որ կամին կալ հակառակ՝ անձանց
դատաստան ընդ ունին :

Զ . Արդ պարտ է մեզ զհատու-
ցումն շնորհից սահմանադրելով
հաստատել յայտարարութեամբ՝
թէ որպէս պարտ է հատուցանել 'ի
վանս և կամ ամուսնացելոց քահա-
նայից : Տօն սրբոյն Եովհաննու Մը-
կըրտչին և վկայի , զոր նախակար-

գեաց առաքեալն և խոստովանողն
Քրիստոսի, և հայր վերադիննորդ
ման բոլոր հայաստան աշխարհիս
Գրիգորիոս՝ ՚ի վանս, զի ուխտա-
դրութեան պահօք հաստատեցաւ,
և որ ինչ միանգամ այլ ուխտք են
՚ի վանս կատարեսցին. և շարածք,
և պահք, և ծովք՝ զի ուխտից են
կատարմունք, զի ուխտաւորեալ են
բնակիչք, շնորհիւ ուխտին կերա-
կրեսցին: Եւ տօն ամենայն մարտի-
րոսաց զոր մատրուհս կոչեմք: Աւր-
գավառին մատաղենիքն միայն պը-
տուղ յամենայն արմտեաց քոռ. քոռ.
՚ի Ժողովրդականաց և յամուսնացե-
լոց քահանայից յառաջին արմտեաց
այս ինքն յընտրոցն. զի զեղցին կալք
ցորենոյ և հնձանք գինւոյ և իւղոյ,
և մի՝ ՚ի վատթարացն իբրեւ զվային,
գուցէ զնորին լուիցուք զպատուհաս:
Տօն սրբոյ յայտնութեան և քառաս-
նորդք նորա, և տեառն ընդառաջն,
և առաջաւոր պահոցն կատարումն:
Տօն միջնոց քառասնորդացն զառ-
կի, օր Ղազարու, մեծ հինգշաբա-
թի զատկին, յորում կենարարն

մեր աւանդեաց աշակերտացն զխորհուրդս նորոյ ուխտիս : Երկուշաբաթի զատկին ընծայիւք և հաճոյալատար օժտիւք գիր զատկին . տօն համբառնալոյ տեառն յերկինս . տօն վախճանելոյն յեւս հրոտից ամսոյ : Այսոքիկ տօնք 'ի վանս ուխտաւորեալ տեղիսն երթիցէ նախանն հանապազ . զի կերիցեն տաշտօնեայք տեղւոյն և հիւրք , զի քահանայից թէպէտ և ամուսնացեալք իցեն և արեղայից և ամենայն ուխտի մանկանց չէ արժան 'ի շէնս օթել' այլ 'ի վանս . բայց եթէ ուր ոչն գուցեն : Եւ կողոպուտն վախճանելոյ տանուտերանց 'ի տախտէ և յաթոռոյ , մինչև ցպնակ և ցգրգալ , և որ ինչ անձին զգեստն է մինչև ցկօշիկս և ցգօտի , և անկողինն՝ երթիցէ 'ի վանս . զի հանգիցեն 'ի վերայ նորա այնր մտեալ հիւրքն և օրհնեսցեն :

Է . Ագապն որ մասնականաւ է՝ կէս կաշոյն երթիցէ 'ի վանսն , և երկու մասովք ճրագուին . իսկ քահանայիցն բովանդակն , և ոչխարին

մերձն , և գմակն անդամովն , և ճրագուն և խախացոցն . և պանդուխտք որ 'ի տունս քահանայիցն են և նոցին եղբարցն՝ նոյնպէս տալեն , և զամենայն պատարագս հասարակաց՝ կերիցեն պաշտօնեայք բազում մեծարանօք , և եղբարք հաւատացեալք . և զհաց տօնին որ էանցն առ հասարակ՝ կերիցեն ամենայն պաշտօնեայք , նոյնպէս և ըզհաց ապաշխարողացն զոր յաւուրս քառասնորդացն առնեն հանգիստ՝ շաբաթու կամ կիւրակէի :

Ը . Բայց պատարագն որ 'ի վանս կատարին , երախայրիքն , եթէ ա՛նապատ իցէ՝ գեւղն անդր տալեն . ապա թէ ոչ՝ ամուսնացելոց քահանայիցն տալեն . քանզի չէօրէն ումիք զհասն տեսառն 'ի յարկ յիւրում տանն թողուլ : Իսկ ամուսնացելոց քահանայիցն եղիցին տօնք շաբաթն զատկին , և զատկին սուրբ , և երկրորդ զատկին , և յերկրորդ զատկէն 'ի վեր կիւրակէքն ամենայն , և տօն սրբոյ աստուածածնին և վարդավառին , բայց 'ի մատաղենեացն ,

որ է կատարում քառասնորդացն առաքելական տոնիցն հաւատացելոց զատկին , և զպտուղ յամենայն արմտեաց քոռ քոռ , և պատարագք որ մասնականաւ են կէս կաշոյն և ճրագուին զերկու մասունս 'ի վանս թողլով զպաշտման և զլուցմանն , զմին տարցին զլուցման մասն , և որ ոչխարաւ է դմակն անդամովն և ճրագուն , և խախացոցն , և մորթն . և զգետն միայն տանտիկնացն վախճանելոց : Եւ տօնք բարեկենդանին և ողորմեանն մեծ՝ որ թարգմանի բարեբանեալ օր , և թէ այլ տօն ոք կատարեսցէ յանուն առաքելոց և մարգարէից , հասարակաց եղիցի . զի այնպէս աներկեան և առանց հակառակութեւ պաշտօնելիցն կացցեն գաղք , գիտելով որո՞ւմ շնորհի արժանաւորք եղեն . զի պարկեշտութեամբ և ուսումնասիրութեամբ վարեսցին , և մի եղիցին բանակուիւք , այլ սիրունք արթունք և զուարթունք յամենայնի . զի բաւական լիցին խրատել զստահական , և զյուլացեալսն տծել 'ի

կարգ հաւտոոց . քանզի այդ գործ
է վարդապետի և հոգեւոր հովուի :

Յիշատակարան Գրչի

Այս սահմանադրութիւնն կար-
գաց գրեցաւ հրամանաւ սրբոյն Սա-
հակայ մեծ հայրապետին հայաս-
տան աշխարհի , ընկալեալ 'ի քաջ
նահատակէն 'ի տեառնէն Գրիգո-
րէ՝ Թարգմանեցաւ միայն Յունէ 'ի
Հայս : Արդ եթէ ոք անհնազան-
գեալ կանոնիս նորաձեւել կամեցի
զկարգեալ սահմանադրութիւնս ,
մի՛ ընկալցի մասն և վիճակ ժառան-
գութեան յարքայութեան Քրիս-
տոսի Աստուծոյ մերոյ . և որ ոք միա-
բանեալ կատարեսցէ՝ ընկալցի զօր-
հութիւնն 'ի տեառնէ՝ հաղորդե-
լով պարգեացն և անվախճան հան-
դրատեանն երջանկին Գրիգորի և
հօր մերոյ Սահակայ , և նոցին հե-
տեւելոց . ճշմարիտ ուղղափառու-
թեանց , որ 'ի մեծ և յերեւելի ա-

ւորն են պատկերոյ յամենաբաւա-
 կան աջոյն՝ անթարգմանելի պայծա-
 րութեամբ մշտնջենաւորեալք յա-
 լիտեան , և յաւիտեանս յաւիտե-
 տենից . Ամէն :

Ն Ո Ր Ի Ն

Թե՛ որպէս պարտ է եպիսկոպոսաց պահել զգանձս եկեղեցւոյ, կամ որոց որպէս մատակարարել .

Ս. Նաւահանգիստ է ամենեցուն, տաճար աղօթից և տեղի խընդրուածոց մերոց, զոր յարանուանաբար եկեղեցի սովոր եմք կոչել. ունելով յինքեան նուապետ կարապետութեան զտեսուչ եպիսկոպոսն . զի խնամոտ և արդիւնակատար կամօք անշարժ ունիցի զսահման իւրոյ կարգին . վասն այսորիկ առ հասարակ 'ի Քրիստոս հաւատացեալք ապաւեն ապաստանի ունին զսուրբ եկեղեցի . զի արդարոց է նաւահանգիստ, և տեղի յուսոյ փրկութեան մերոյ, և իւրաքանչիւր ոք փութայ սրտի յօժարութեամբ

ղուխաթ և զպատարագոս և զընծայս
իւր մատուցանել :

Բ . Իշխանք զգեւղս և զգաստա-
կերտս և զգանձս ոսկւոյ և արծա-
թոյ , այլք յանգատտանաց և 'ի
պաճարաց և 'ի հանդերձից պա-
տուականաց , ոմանք վասն անձանց
փրկութեան , կէսք յազագոս սիրե-
լեաց և ծնողաց , և զվախճանելոց
հատուցանել զհատուցումն , զարդ-
և պայծառութիւն կազմելով հոգ-
ւոց և մարմնոց . քանզի անսայթաք
յորդորութեամբ տէրոշականն
բան զգուշացուցանէ ծառայից և
պատուիրանապահաց իւրոց , թէ
« Գանձիցէք ձեզ գանձս յերկինս .
ուր ոչ ցեց և ուտիճ ապականեն , և
ոչ գողք ական հատանեն և գողա-
նան » . և եթէ « Դատարկածեռն
ամենեին մի՛ երևեսցիս առաջի իմ »
չեն , ասէ , այդրէն յերկրիս իւրա-
կան տուրքդ ձեր , այլ 'ի կատարս
բարձրութեան երկնից յանախալ և
յանվախ գանձարանին :

Գ . Տեսանեմ զի Աստուծոյ են
ինչքն . քանզի իւր համարի զտուրան

մեր , և ոչ մարդոյ ումիք . բայց միայն
 պահապան և վերականգնու է և տե-
 սուչ եպիսկոպոսն : Բազում զգու-
 շուութեան պէտք են եպիսկոպոսի
 և երկիւղի . զի թէ ոք զմարդկան
 աւանդս կամ զպարտս հոգան , և
 աշխատութիւն կրեն , ըզձանալով
 թէ երբ վճարիցեն , և դէպ լինիցի
 փոքր ինչ ծախել՝ գիր առնեն և
 վկայս կացուցանեն և երգումն , զի
 մի երևեսցին թեւրք և գողք՝ ի գործս
 իւրեանց : Իսկ Աստուած՝ որ քըն-
 նիչ է խորհրդոց մերոց , և չիք ինչ
 նմա ի ծածուկ , այլ ամենայն ինչ
 մերկապարանոց կայ առաջի աչաց
 նորա , զինչ պատճառս և հնարս
 հնարեսցի եպիսկոպոսն՝ յորժամ
 զաւանդն արքունի՝ զգուշութեամբ
 ոչ պահեսցէ , և ծախեսցէ այնոցիկ
 որոց ոչ իցէ օրէն . այսպիսի ինչ
 յորժամ աւելի զգեստիւք զինքն
 պճնիցէ և փերեւտիցէ սիգութեւ և
 փափկութեան պարտաւելով , և ազ-
 դականացն զեզուցու և տացէ , և
 զկատական պարարիցէ զօրէն իշ-
 խանաց , և բարեկամս աննմանիս

յաճախիցէ , և շնորհուիս տանելով
ճոխաց և մեծատանց տացէ , այն է
չարածչար վատնել զարքունիսն , և
պատժոց լինել արժանի :

Դ . Աւաքելական պատուոյ եղեր
արժանի , պարտիս և վարուց նորա
նմանել՝ որպէս և գիրք գործոց ա-
ւաքելոցն վկայեն . և Բաշխէին ա-
մենեցուն՝ ում զիարդ պիտոյ ինչ
լինէր : Զի գանձ աստուածային
որում տեսուչ և մատակարար կազ-
մեցար՝ նեղելոց , և որբոց , և այ-
րեաց առաւ ապաւինութիւն , և
եթէ միանգամայն ինչ աշխարհի
վտանգ հասանիցէ . բայց յայլ իրս
ամենեին չէ իշխանութիւն ծախել .
զի յաղագս հոգւոց փրկութեան
տուան գանձքն :

Ե . Արդ եթէ ոք յայլանգակս
ծախիցէ՝ ընդ սեղանակապուտան
գատ տացէ յաւուրն գատաստանի ,
և պատիւն բարձցի 'ի նմանէ . զի
եթէ ժամանակաւոր թաղաւորացս
գործակալք յանիրու իրս ծախե-
լով զարքունիսն՝ պատիժս կրեն և
'ի պատուոյն 'ի բաց անկանին , ո՛ր-

չափ ևս առաւել ոգի զաստուածայինն վատնեացեն յոնեւղղայս՝ կրեացեն պատիժս աստ և 'ի հանգերձելումն . և եթէ ոք աչառիցե տնայիսեացն թոյլ տալով կցորդեղիցի չարեաց գործոց նոցա :

Զ . Բայց և գու, ով մտացի հաւատացեալդ, որ յաղագս մեզաց քոց փրկութեան և ուխտից ղտուրոքս տաս, զի 'ի բաց ընկեցես ըզծանրութիւն մեզաց քոց, և զայլոց բազմաց նոյնպէս գիտիցես : Ընդէր ւաճապարես զընկեցեալ տաղտկալի բեռինն այդրէն առնուլ : Վասն որոյ մարգարէն զսոյն իսկ ասաց՝ թէ « Արպէս բեռն ծանր ծանրացաւ 'ի վերայ իմ » . և երանի՛ թէ զքոյին իսկ զբեռն առնուիր, և ոչ զայլոցն . զի որչափ զառնուլն յաճախես քան զտալն, զմեղացն քոց սաստկացուցանես զբեռինն, զի զայլոցն ևս ընկեցեալս 'ի վերայ քո մթերես :

Է . Յորէնսն՝ և զընկերին զգրաւան անկեալ ընդ բեռամբ՝ չհրամայէ անտես առնել, այլ յարուցանե-

լով յարուսցես, ասէ տէր, և դու
զանձնդ գլորես անկանգնելի խոր-
տակմամբ. զի թէ զայլ ոք տեսա-
նէիր խորտակեալ, կամ անկեալ և
բեկեալ, թերեւս ողորմէիր. և զքեզ
անտես առնես. յախշտակես, զլա-
նաս զորքոյն, զայրւոյն, զազա-
տաց զվարձս, կողոպտես զսեզանս,
և դարչել պատճառես 'ի մեհե-
նեաց:

Ը. Արդ քեզէն տուր զիրաւդ.
ոչ ապաքէն մինչ տաս զտուրսն 'ի
տունն Աստուծոյ, այս է, զծան-
րութիւն մեղացն ընդ նմին հաւա-
տաս 'ի բաց ընկենուլ. և յուսաս
յաւիտենական կենացն լինել ար-
ժանի: Ապա ուրեմն և առնուլն՝
հակառակ զնորին մեղացն զբռնես
այդրէն 'ի քեզ կուտէ, և մշտնջե-
նաւոր տանջանացն լինի առիթ.
զի՞նչ օգտիցէ այսպիսի շահ՝ որ
զանձն իւր տուժէ և կորուսանէ,
և ոչ գտանէ փրկանս անձին իւ-
րում. լուր աստուածային գրոցն և
ուսիր բարեմտութեամբ, որոց վայ-
ելել հրամայէ այնու ընչիւք. «Սե-

զանոյն պաշտօնեայք, ասէ, 'ի սե-
զանոյ անտի վայելեն,, : Եւ զմէջ է
կերակուին . “ Զմեզս ժողովրդեան
խմոյ, ասէ, կերիցեն,, . վասն այ-
նորիկ ազգէ պատրաստել թէ
“ Արիք, մինչ չեք ննջեցեալք, որք
ուտէք զհաց ցաւոց,, :

Թ. Տեսանենս զգորութիւն կերա-
կրոյն . քանզի և այլուր յայտնագոյն
զգուշացուցանէ քեզ զպակնուլն
հրաման տալով, թէ “ Հպատակ կա-
ցէք նոցա, զի նոքա տքնին վասն
ոգւոց ձերոց, որպէս զի համարոս
տալոց են ընդ ձեր,, : Արդ ընդհը
զայսպիսի ծանրութիւն ձգես 'ի
քեզ և զտոյժս անհնարինս, որ ըզ-
կէս գիշերին թերևս արթեցութեան
պարապիցես . թողում ասել զայլան
եւս յորսացեալ անկեալ պտրպտի-
ցեն ընդ երկ թասելով և թառանջե-
լովն, և 'ի պղտորութենէ որովայ-
նին յորձանաց և սաստիկ գոլո-
շեացն, որ և զձայն անգամ լսել
զպաշաման դժուարանաս, թող թէ
հակել և տքնութեան պարապել :

Ժ. Արդ որպէս թերի ես 'ի վառ-

տակոցն աշխատութենէ, հեռանալ
պարտիս և 'ի վարձուցն յափշտա-
կութենէ, և քոյովն շատանալ. գու-
աւադիկ զանց արարեալ զճառե-
ցելովք՝ որբոց, և այրեաց, և տնան-
կաց ևս քուքալ կամիս տալ զկնի
քո. քանզի յազագս նոցա սպա-
սաւորութեան է գանձն աստուա-
ծային, որպէս վերագոյն ասացաք.
զի նոքա մասնաւորեն. «զորբս և զայ-
րիս ընդունի տէր». և եթէ «աչքն ու-
րա 'ի անանկս հային, և կարգայցեն
առ իս և լուայց նոցա» :

ԺԱ. Արդ ընդէր և զնոսա եւս կա-
ցուցանես քեզ ոսոխ, և չամաչես
զտուրս զհացիկն թէ ունէիր առա-
ջի քո՝ դարչէիր, թերևս և անար-
գանս համարէիր զառնուլն, և զինչսն
անխղճաբար կորզես, և ոչ կասկա-
ծես թէ հաւասար է այս մուրոյ,
ուր նոքա կողկողին զտառապանս և
զնեղութիւնս և զվիշտս իւրեանց
պատմելով. մինչև ցամաքին լեզուքն.
'ի բերանս առ վտանգին. զվէրս և
զխեղութիւնս մարմնոյ մերկացեալ
ցուցանեն երիթացեալք, բըրդ-

գղեակք գողան սարսուխն՝ զի գէթ
այնպէս խուռն ինչ գտանել կարտա-
ցեն ծածկոյթ առնել առականաց
իւրեանց . և գու նանիր և դրուա-
տեալ բանիւք ղնոցայն շոպելով 'ի
մոռացոնս կամիս դարձուցանել . զի
փութաս այրի առնել զկին քո , և
որք զորդիսն , մուրող և թափառա-
կան . զի կողկողին առ գուրս վատ-
թարաց , և ապա յիշեցէք զբանն
տեառն Յիսուսի , թէ « երանելի է
տալն մանաւանդ քան զառնուլն » :

ԺԲ . Վասն որոյ աղաչեմ և վկայ-
ութիւն դնեմ առաջի Աստուծոյ և
Յիսուսի Քրիստոսի որ գատեւոց է
զկենդանիս և զմեռեալս 'ի յայանու-
թեան իւրում և յարքայութեան ,
զի մի՛ ումեք եղիցի թերի գտանել 'ի
մասինս յայսմիկ՝ զոր պատուէր տա-
լով ուսուցաք զօգուտն հոգւոց և
մարմնոց . և զլինչ օգուտ մեծագոյն
քան շայս կացցէ կամ զուարճա-
ցուցանող խնդութիւն , յորժամ
եպիսկոպոսն ըստ Աստուծոյ հա-
ճոյիցն խնամ տանիցի եկեղեցւոյն ,
և դասք սլաշտօնէից գովութեամբ

յորդորեալ զսաղմոսն գեղգեղելով
 հնչեցուցանիցեն . և այլքն առ
 հասարակ գումարեալ փառս տա-
 ցեն ամենայաղթ տէրութեան , որոք
 և այրիք յտնձանձեալք , աղքատք
 խնամեալք , տնանկք յապահովա-
 ցեալք : Այսպիսի կարգ լինի բա-
 ւական բանալ զողորմութեան ըզ-
 դրունս . երկինք անպարտապ լինելով
 ցօղոյ , և երկիր ցորենոյ , գինւոյ և
 իւղոյ , պաճար անասնոց դալարա-
 զարդութեամբ և բոլորովին իսկ ըզ-
 ձալի կենցաղ իշխանաց և թագաւո-
 րաց մշտնջենաւոր խաղաղութեամբ
 շնորհօք և մարդասիրութեմ տեսուն
 մերոյ և փրկչին Յիսուոյ Քրիստո-
 սի , ընդ որում հօր՝ միանգամայն և
 հոգւոյն սրբոյ փառք իշխանութիւն
 և պատիւ այժմ և հանապաղ՝ յա-
 ւիտեանս յաւիտենից . Ամեն :

ԳԻՐ ԱԻԱՆԴՈՒԹԵԱՆ

Յաղագս կարգի սպասատրաց
սրբոյ Եկեղեցւոյ Լէպտոյ ժո-
ղովրդականաց ընծայելոց 'ի
տուն Աստուծոյ :

Ե. Քանզի սուրբ Լուսաւորին
Հայոց մեծն Գրիգորիոս ծնեալ
վերստին զՀայաստանեացս աշխարհ
աւագանին ծննդեամբ, և ընծայեալ
յորդեգրութիւն հօրն երկնաւորի
զլուսաւորեալն մկրտութեամբ որ
'ի Հայր և յորդի և 'ի հոգին սուրբ.
և լինէր ուրախութիւն այնուհետեւ
և խնդութիւն մեծյաշխարհիս Հայոց
տանս Թորգոմայ, մանաւանդ թա-
գաւորն և պայծառացեալ հաւա-
տով Տրդատ՝ ոչ սակաւ տայր օժիտս

մերձակայից իւրոց սպասաւորաց , և որդւոցն քրմաց պարգեւէր բազում պարգեւս , ասելով թէ անդէն հարիւրապատիկ առնուցուք ինչս , և ստացուածս , և երախայրիս և պըտուղս 'ի սուրբ եկեղեցւոյ Աստուծոյ . և 'ի հանդերձելումն ղկեանս յաւիտենականս ժառանգիցէք , զերծեալքդ 'ի սլաշտամանէ կռամով դիւցապաշտութեանցն :

Բ . Իսկ նոցա պատասխանեալ ասեն զթագաւորն և ցսուրբն Գրիգորիոս , թէ Աստուծոյ բարերարի և մարդասիրի ոչ անտես արարեալ զստեղծուածս անարատ ձեռաց իւրոց՝ արդ գթացեալ ծանոյց մեզ շնորհօք ձերովք զբարերարութեն իւրոյ զանչափ զօրութիւն , և զանհամեմատ խնամակալութեանն զսղորմութիւն , և ոչ ետ թոյլ ընդ հարս մեր կորնչել յանօրէնութեան մերում . եղիցի անուն նորա սուրբ և փառաւորեալ յամենայնի : Այլ սակայն մարմնաւորական կարիք , որչափ եմք 'ի կենցաղումս յայտնի , ստիպէ զմեզ ըստ պիտոյիցն տալ

զգարման կերակրոց և զգգեաւորաց ,
 և զայլոց կարեւորն չափաւորապէս .
 և ոչ ունիմք արուեստս գործակա-
 նութեան հնարից ինչ տա 'ի պա-
 արաստել նոքօք զպարէն ռոճկաց
 մեզ և որդւոց մերոց : Քանզի ցոր-
 չափ ծառայէաք գիւաց՝ կերա-
 կրեալ լինէաք 'ի զոհից և 'ի պտղոց
 նոցա . իսկ այժմ՝ ոչ են մեզ յայտ
 պատուք ընծայից որով կեցցուք
 մեք հանդերձ ընտանեօք մերովք , և
 փառաւորեսցուք զկենդանին յա-
 ւիտենից զանմահն Աստուած :

Գ . Յայնժամ երանելին Գրիգորիոս
 ասէ զնոսա . Դուք , որդեակք
 իմ , զորս վերապին ծնայ սիրովն
 Քրիստոսի , միայն զգուշութեամբ
 ծառայեցէք Աստուծոյ կենդանւոյ
 և ճշմարտի , և զյայտն ձեր գիշիք 'ի
 նա բոլորով սրտիւ , զվերինն խոր-
 հիշիք ուր Քրիստոսն նստի ընդ աջ
 մէ հօր . զայն օթեանս և զքնակու-
 թի և զկեանս խնդրեալիք 'ի տեառ-
 նէ , և այս յաւելցի ձեզ ըստ գրե-
 ցելումն 'ի տեառնէ Աստուծոյ մեր
 մէ 'ի սուրբ աւետարանին իւրում ,

իսկ պատուղք ընծայից սրբութեան
տաճարի Աստուծոյ նուիրեալք՝ ձեզ
եղիցին օրհնութիւնք 'ի ժողովրդոց
փոխանակ պիղծ զոհիցն այնոցիկ
որովք հաղորդեալք լինէիք գիւաց .
այժմ սուրբ պատարագացն երա-
խայրիք և այլովք ընծայեալ պտղովք՝
հրեշտակաց սրբոց հաղորդք գտա-
նիցիք շնորհօքն Քրիստոսի . և եղի-
ցին ձեզ պատուղք և երախայրիք կար-
գեալ ըստ այնմ օրինակի՝ որպէս և
մեծ մարգարէն Մովսէս առեալ
հրաման յարարչէն աւանդէր ժո-
ղովրդեանն զպատարագացն և ըզ-
պտղոցն՝ զոր զևտական քահանայ-
ութեանն միշտ մատուցանէին հար-
կաւորապէս ընծայս՝ վասն ոչինչ
խափան լինելոյ նոցին քահանայիցն
'ի սպասաւորութենէ խորանին վը-
կայութեան :

Դ . Սոյնպէս կարգեալ և սահմա-
նեալ եղիցի նոր ժողովրդեանս ըն-
ծայարերութիւն 'ի սրբութիւն սրբու-
թեանցս՝ որ 'ի սեղանն մաքրութե-
ղի և բոլոր արմտիք կալոյ և հնձանի
և այլոց պտղոց օրհնեսցին , և տայցեն

անգ.ք և այգիք ծառովք պաղարե-
րովք զբահեկանութիւն պաղոց՝ ըստ
Խմատանոյն բանի որ տսէ . և ի պա-
տուէլ քո զտէր յարգար վաստակոց՝
լոցին շտեմարանք քո լիութեամբ
ցորենոյ, և գինւով հնձանք քո յա-
ւետ բոցեսցեն,, : Եւ որպէս զեւ-
տացիքն տառանորդէին քահա-
նայիցն, թէպէտ և ինքեանք առ-
նութիւն տասանորդս յամենայն Իսրայ-
ելէ, այլ և նոքին տասանորդս մա-
տուցանէին քահանայիցն յամենայ-
նէ, և զփրկանս անգրանկաց ամե-
նեցուն հատուցանել հրամայէր ի
սրբութիւն տեառն : Նովին օրինաւ
կաւ և գութ առնիջիք յամենայն ժո-
ղովրդենէն, հասքն ձեր եղիցին
'ի սլաւտարագաց կաշի, և աջոյ երին .
անգամ և ճրագութ, և դմակ, և
սիրտ, և լերգաբոյթ, և երիկամունն
ճարպովին, 'ի կողից և 'ի խոտոցաց
մասն լեզուն և աջոյ ունկնն, չքը-
թունքն հոտոտեւեօքն, և աջոյ ակնն,
և ամենայն խորհրդական մօտունքն :

Ե . Իսկ 'ի կալոյ և 'ի հնձանէ և
յայլոց արմտեաց՝ տասանորդս հան

ցեն իւրաքանչիւր ոք ձեզ, յազադս մաքրելոյ ամենայնի արդեանց՝ և աճման ամենայնի պատճառ լինելոյ։ Այլ և 'ի ձէնջ եղիցին ընծայք 'ի սեղան Աստուծոյ՝ ուստի արժանի եղէք նախ ընդունել զանարատ և զանապական մարմին և զարիւն Փրկչին մերոյ յիշատակ փրկութեան ձերոյ, որպէս և ղեւտացւոց քահանայութենն հրամայեցաւ յայնժամ Մովսէսիւ 'ի տեառնէ։ Եւ հասք 'ի ձէնջ 'ի սեղան տեառն եղիցի դրամ մի յամենայն տանց ձերոց, և նուիրեալքն 'ի ձէնջ և փրկութեան պատարագաց երախայրիք՝ երթիցեն 'ի վանս գլխաւոր քահանայիցն, այսինքն եպիսկոպոսացն, որպէս 'ի ժողովրդոցն հարկին ձեզ հոգեորական հարկս, սոյնպէս և դուք պարտիք հարկս հոգեոր հարկել եպիսկոպոսացն՝ որք կռչին այցելուք. և նոքա մի իշխեսցեն խորել, այլ հարկեսցին յազքատու ամենայն։

Ձ. Եւ արդ սոյսպէս կարգեցաւ 'ի սրբոյն Գրիգորէ, և 'ի մէնջ հաստատեացի նմանապէս յամենայն հաւ

Լատացեալս անշարժ աւանդու-
թիւնն նորին սրբոյ . ժողովեցապէս
ամենայն զպատու և զերախայրիս
երիցանց մատուցեն անզեղջարար
մօռք . զի եղիցին ընդունելի պատա-
րագք իւրեանց առաջի Աստուծոյ :

Ե . Սոյնպէս և քահանայքն զա-
մենայն նախակարգեալ հասս հա-
տուցեն եպիսկոպոսաց առանց
յապաղանաց , և մի անկցին 'ի հեղ-
գութիւն , մանաւանդ յափշտակել
հնարելով զաւանդ վիճակելոցն , զի
մի գառապարտեսցին ընդ անօրէն
քահանայիցն յազադս զօշաքաղու-
թեանն իւրեանց , և ագէտք ոմանք
ըստ սովորութեան մի եղիցին ար-
ժանի՝ առնուլ հասս մօտից , այլ ուս-
մանց պարապեալքն և շնորհի քա-
հանայութեան արժանացեալք՝ նո-
քա եղիցին արժանի հասից , և դը-
պիրք գրակարգացք սրբասնեալք
ամենայն պարկեշտութեամբ՝ մի
ղրկեսցին 'ի բաժնէ իւրեանց :

Ը . Բայց երկկանայքն՝ որ ամե-
նեին զցանկութեան մարմնոյ զհեռ-
ջոգան , նոքա ոչ ունին մասնաւորել

շնորհի սրբաւթեանցն . իսկ կանայք
 երիցանցն այրիք մնացեալքն և սրբ-
 ութեամբ պարկեշտացեալք՝ ար-
 ժանի եղիցին մասին իւրեանց ըստ
 արժանաւորութեան հասին սեղա-
 նոյ և նուիրականաց ոմանց , և ամե-
 նայն ոք՝ որ մասնաւորեալ իցէ հա-
 սից և մօից սրբոյ եկեղեցւոյ՝ նոքին
 սչ ունին իշխանութիւն խորեւ ինչ
 անձանց զհաս տեսառն՝ զոր յին-
 քեանց իցեն նուիրեալ . այլ 'ի գլխ-
 խաւորսն վճարեսցին սիրով , և ըն-
 կալցին զօրհնութիւնս 'ի նոցանէ .
 զի կարգք եկեղեցւոյ հաստատուն
 և անշարժ եղիցին , և Նստուած փա-
 ռաւորեսցի յամենայնի՝ այժմ և
 յաւիտեանս յաւիտենից :

Թ Ո Ւ Ղ Թ Ք

ՍՐԲՈՅՆ ՍԱՀԱԿԱՅ

Թ Ո Ւ Ղ Թ Ք

ՍՐԲՈՅՆ ՍԱՀԱԿԱՅ

**Պատասխանի բոլորն Պրոկդի
ի Սահակայ եւ Մաշտոցե սուրբ
վարդապետացն Հայոց :**

**Առ Ճշմարիտ եւ աստուածասէր
պատուական տէր մեր եւ հայր սուրբ
եպիսկոպոս Պրոկդոս , 'ի Սահակայ
եւ 'ի Մաշտոցե ողջոյն :**

Ճառագայթք մշտնջենաւոր յա-
ւիտենական լուսոյգ՝ որ առ մեր
տկարութիւնս երեւցաւ 'ի ձեր լու-
սաւոր սրբութենէգ , յոյժ 'ի ծա-
գել իւրեանց զօրացուցին եւ մեծա-
պէս զկողմն տկարացեալ անգրէն
արծարծել նորոգեցին , զի անգրէն
վաղվադակի թուեցաւ մեզ՝ որպէս
նոր ինչ անցք 'ի վերայ հասանել

բազում անձկալի գլխին , զոր օրինակ անցք անցանիցեն ընդ քաղցրաբեր բոյսս արտոցն քաղցրութեամբ ցօղոյն 'ի վերայ իջանելով և զտապ տառապոյն հասկալից բուսոյն 'ի ջերմախառն յանբարեխառն օդոցն՝ իւրոյն քաղցրութեամբն յառողջութեան բժշկութիւն գարձուցանելով : Արդ յայս վայր գեղեցիկ իմն ցանկալի և ուխտիւք խնդրելի էր մեզ լսել և ասել զգորութիւն թղթոցն 'ի միջի որ զերանելի պատգամն 'ի ձէնջ առ մեզ հասուցանէին , և մեր աղօթք հանապազոր գէին արժանի լինել ամենայնի ընդունել և վայելել յորհնութիւնս հոգևորս ձերոյ մեծապքանչ սրբութեան . զի քաղցրացեալ էր մեզ կալ մնալ աստէն 'ի սմին ընտանեցեալ տգիտութեան , որպէս 'ի բերդ ինչ ամուր և աշտարակ հզօր փախստեայ անկեալք յանգիտութեանս : Արդ պահպանութիւն զմեզ առեալ զօգնականութիւն աղօթից ձերոյ սրբութեանդ , հաստատեալք և զօրացեալք պահել

Գհաստատութիւն հաւատոյ , զոր 'ի
 սկզբանէ 'ի ձեր ճշմարիտ վարդա-
 պետութենէդ ընկալեալ առնէաք
 մի՛ պղտորութեամբ ընդունել 'ի
 վերայ մկրտութեան ագիտութիւն
 պարզմտութեան մերոյ , և բնաւ ա-
 մենեին չընդունել զլուր կորստա-
 կան մոլորութեանս . մանաւանդ
 զքնասակար նորաքան նորաձայն ըզ-
 հերեօխութիւնս , զոր այլանդակա-
 շատ ամբարշտութիւն տակաւին ըզ-
 բարս դառնութեան սերմանցն ցա-
 նէ 'ի վերայ սրբութեան սերմա-
 նեաց որոմնախառն ուսումն , որք 'ի
 հանճարալնաս սատանայախառն
 սովորեալ են : Արդ որովհետև մո-
 լարն առաջին և գլխաւորն 'ի կարիս
 զիւր ժանգ ազաեղութեանն՝ կար-
 կտուեալ սերմանել ժպրհեցաւ զայս՝
 մեր մեզաց գործք համարեցաք , և
 ընդ մեծամեծ բազում և անչափ
 ձերում թղթոցս տրամակից ելեալ
 ըստ մերում տկարութեանս ողբա-
 ցաք , և յամենայն տեղիս որ շուրջ
 զմեզ բնակեալ էին յընցաք մեծ և
 պատուհասալից պատուիրանաւ մի՛

լսել բնաւ ամենեին զայդ վարդապետութիւն բարբարոս , մի ընդունել ամենեին զյնասարեր կորստական մոլորական հերետիութեան վարդապետութիւնն :

Այլ մեք հաւատամք 'ի մի Աստուած հայր ամենակալ արարիչ երկնից և երկրի , երևելի և աներևելի արարածոյ : Եւ 'ի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս 'ի միածին որդին Յիսուս , այսինքն է հութիւն յէութեան հութիւն ծնեալ , որով ամենայն եղև , Աստուած յԱստուծոյ , լոյս 'ի լուսոյ , ծնեալ և ոչ աւրարեալ , իսկակից Հօր . որ վասն մեր մարդկութեամբ էջ և մարմնացաւ , յանձն առ չարչարանս , յարեալ յերից աւուրց և ել յերկինս և գայ գաաել զկենդանիս և զմեռեալս : Եւ 'ի սուրբ Հոգին հաւատամք : Իսկ որ ասեն էր երբեմն զի չէ , և մինչ չև ծնեալ էր չէր' , և ասեն զհութենէ եղև և յայլմէ իմեմնէ զօրութենէ , և կամ եղծանել լով և փոփոխելով զայնսպիսին նշովեմք : Զի միշտ հայր , միշտ

Որգի, միշտ սուրբ Հոգին, Հոգի Աստուծոյ Հոգի սուրբ, կատարեալ բարեխօս, անստեղծ անեղծ, որ խօսեցաւ օրինօք և մարգարէիւք և առաքելովք, որ էջն 'ի Յորդանան:

Եւ վասն մարգարէութեան Որգւոյ այսպէս հաւատամք, զի անյանձն լինել մարգ կատարեալ սրբութիւն Հոգով, առեալ շունչ և մարմին ճշմարտիւ չարչարեցաւ: Ոչ եթէ ինքն պարտ էր չարչարանաց, այլ վասն մեր էառյանձն զչարչարանս, խաչեցաւ և թաղեցաւ և յերիւ աւուր յարեաւ և յերկինս ամբարձաւ և ընդ աջմէ Հօր նստաւ, և գալոց է գառել զկենդանիս և զմեռեալս: Այլ առ կատարման հաւատոյ հաւատամք 'ի մի մկրտութիւն ապաշխարութեան, և 'ի մի կաթողիկէ եկեղեցի, և 'ի յարութիւն մեռելոց և արքայութիւն երկնից և 'ի գառաւորանսն յաւիտեանս:

Եւ Աստուած խոստովանիմք ըզհայր և զԱրդի և զսուրբ Հոգին, մի աստուածութիւն սուրբ Երրորդու-

Թէն, Զի հոգի է Աստուած և կամօք
 երեսեալ, խօսեալ օրինօք և մարդա-
 րէիւք և առաքելովք: Հաւատամք
 Ճշմարտին անգիտութեամբ և ան-
 հասութեամբ, զի ամենայն մարդ
 ըստ սլատկերի Աստուծոյ, այլ թէ
 որպէս կամ զիարդ, Աստուծոյ
 է գիտել: Բայց զարմացեալ եմ
 ընդ այնս որք աւելի քան զինքեանց
 չափ ջանան և նկրտին ըմբռնել զան-
 հաս զառանց ըմբռնելոյն: Բայց
 կարծեմք զայնսլիսիսն իբրև 'ի մեր
 տգիտութիւն կարծեաց թէ այնպի-
 սիք ոչ գիտեն ամենևին զգիրս և ոչ
 զգորութիւն Հոգւոյն որ 'ի գիրս է.
 բայց եթէ հրէարէն միայն զմուրն
 նկատիցեն, և որպէս գողացեալ հա-
 մարիմք զնորա զմիտս 'ի թշնամոյն,
 զի արբեցեալ են զչար հիւանդու-
 թեան արբեցութիւն. որոց 'ի բա-
 զում և 'ի թանձր արբեցութենէն
 զգայութիւն ճաշակելեացն թար-
 չամեցուցեալ է, և ոչ ճաշակելեացն
 անգամ կարեն առնուլ զհամ գին-
 ւոյն, 'ի բազում կիզմանն զայրու-
 թէ զզգայութիւնն կորուսեալ է:

Եւ կամ զայս իմանամք 'ի կարծեաց
մերում թէ 'ի զուր տարապարտուց
է գիտութիւն բազում ուսմանց, զի
'ի սատանայութիւն մոլորութեանն
կործանեալ են, հասանել անհաս
չափոցն ժպրհեն, զի ոչ ինչ է այլ
գիտութիւն՝ այլ խաւար խորհրդ-
դեան և կամ կեզծաւորութիւն խո-
րամանկութեամբ և գործ սատա-
նայութեամբ: Երկուս որդիս և եր-
կուս տաճարս մենքենայեն գաա-
նել, ընդ միտս իւրեանց խորհել
աներկիւզութեամբ և անամօթու-
թեամբ, զամօթ իւրեանց լըբու-
թեամբ յայանապէս պատմին: Զի
և Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս կամօք
Հօր գթացաւ 'ի վերայ մոլորութե-
մարդկան: Բանն որ 'ի սրտէ Հօր
բղխեալ, կամեցեալ հաճոյ աւնել,
հովանի լինելով սրբոյ Հոգւոյն,
մարմին լինել յարգանգի Կուսին
սրբութեամբ, և ընդունել զմարմին
հնացեալ որ ըստ խաբէութեան սա-
տանայի յապականութիւն դարձու-
ցեալ էր, նորոգել մարմնով, շնչով
և հոգւով, զի առանց ապականու-

Թեան ստեղծուածն առաջին 'ի միւսանդամ ծննդեանն յարութեան մեռելոց երեւոցի . զի Ճշմարիտ մարմին զգեցաւ վասն մեր և տերմանեաց 'ի մեզ հաւատով զաստուածոս, Թիւնն , և արար նշանս և արուեստոյս , զի նորա աստուածութեամբն հաւատարմացուք :

Ինքն յանձն էառ քաղց և ծարաւ , աշխատութիւն և քուժն , իբր ոչ եթէ աստուածութիւնն 'ի մարմնոյն չարչարանաց 'ի պարտութիւն մատնեալ էր , այլ զի խցցէ զանամօթ բերանս , և անօրինութեամբ արեալ զլեզուս , որ արգէն իսկ յօժարեալ հայհոյութիւնս խօսել . որք ասեն ոչ Ճշմարտութեամբ այլ կեղծեօք 'ի ցնորս առ աչօք երեւլով գալուստն եղև : Համբեր յանձն առեալ ապտակս և անարգանս , խաչ և մահ , իբրև ոչ եթէ ինքն պարտական և արժանի էր յայտմ , և ոչ իսկ մահուան արժանի էր զոր մեռաւ , զի անմահ է աստուածութիւնն , այլ զի զմեր անարգանս որ 'ի մեզաց մեռոց եղև սրբով աւետարանաւ և

պատուական արեամբն ջնջելի մէջ
 և լուանալ արժանի արասցէ : Եւ
 որ 'ի փայտէն գայթակղութիւնն
 եղև 'ի գրախտին , 'ի մէջ միջնաժո-
 դով ժողովրդոց զեսչն կանգնեաց
 փայտ առ փայտ և ծառ առ ծառ ,
 և զպտուղն կենաց փոխանակ ապա-
 կանաբեր պտղոյն զկենդանաբեր
 փայտէն կախեաց , կամօք կամա-
 կարութեամբ և ոչ ակամայ , կամօք
 զանձն մատնեաց , ինքն զինքն եգ , և
 անգրէն ինքն զինքն իւր յանձն ըն-
 կալաւ , զսուրբ մարմինն և զպա-
 տուական արիւնն պաշար կենաց ,
 մեզ որք ճշմարտութեամբ հաւասա-
 րացաք , յաշտիճանաւոր ճանա-
 պարհն որ յերկինսն է՝ սիրելեաց
 իւրոց պատրաստեաց :

Այլ վասն գառապարտ և անօ-
 գուտ՝ մանաւանդ վասն նշովեալ
 մոլորութեան նոցա , զի պարտ ըզ-
 րազում բանիւք անկանել , և զսուրբ
 ազատութեանն լսելիա , զանարատ
 մտաց հաստատութիւն մեզ իշխել
 տղտեղել . զի որ միանգամ մոլորա-
 կան եղեն 'ի ճշմարտութեան ճա-

նապարհէն և յուղիղ հաւատոցն
 վերապեալ ընկեցան, այլ զինչ խոր-
 հիցին կամ զինչ խօսիցին, [Թէ ոչ
 որ 'ի հուր գեհենին պատրաստեալ
 հատուցումն նոցա է. զի մեք աստ
 որ զայնպիսի իշխեն յանձն առնուլ,
 և կամ ուրեք ուրեք, 'ի տեղիս
 գտանիցի՝ խորհել կամ խօսել ոչ
 միայն չընդունիմք կամ հալածեմք,
 այլ բազում և մեծամեծ պատիժ
 պատուհասի առնել ոչ գանգա-
 ղիմք։ Ո՛րչափ ևս առաւել պարոտ և
 պատշաճ է ձեզ՝ որ 'ի մեծամեծ իշ-
 խանութիւնդ վայելէք նախանձել
 զնախանձն Աստուծոյ, և 'ի գլուխ
 վարել զայնպիսի նախանձու վրի-
 ժուց հատուցմունս, և ոգով և
 մարմնով ջանալ զի բարձցին 'ի մի-
 ջոյ եկեղեցւոյ Քրիստոսի անուան-
 արկ անօրէն ամբարշտութիւնք,
 գայթակղութիւնք։ Մանաւանդ զի
 [Թագաւորս ողորդութիւնք որ զհոգ Ասաու
 ծոյ յանձին բարձրեալ բերեն, և
 հաւասարութեւն Երրորդութեանն
 սրտի մտօք ընդանեցուցեալ են, կա-
 րողին զփուշն 'ի միջոյ սրբել, զի բոյան

սուրբ սերմանեաց հաւատոյն բար-
 ձրացեալ ծաղկալից պարարտացեալ
 տրմտեացն քաղցրութեամբ զան-
 կեալ զհասն սերմանողացն մար-
 Թացէ, և ուրախ արասցէ զտէրն
 արգիւնարարաց և զմշակն արգարա-
 պէս հատուցման պարգևաց արժա-
 նի արասցէ : Զի եթէ որ երկրաւոր
 Թագաւորաց սպասաւորք իցեն՝
 գուղնաքեայ ինչ բանք մանաւանդ
 որ վասն ծիրանեաց լինիցի, ոչ
 յանձն առնուն գատարկացեալ, Թէ
 ոչ մեծապէս պատիժ պատուհա-
 սիւ մեծապէս վրէժ ինդրեսցեն,
 որչափ ևս առաւել պարտ և պատ-
 շաճ է, որ զանեղծ և զանտրաա հա-
 ւատն յապականութի գարձուցա-
 նել ջանան, և որ տնհասն է՝ հասանե-
 լի ճանապարհին, և յաւիտենական
 լուսոյն գեր ՚ի վերոյ լինել յօժա-
 րին, և սրբոյ զանճառ զանքնին Եր-
 րորդութեանն քննութիւն՝ ջանան
 ընդ խնդիր արկանել, առաւել ևս
 նոցա ընդունել պատիժս պատու-
 հասի ըստ իւրեանց խորհրդոյ, զի
 սրբութիւն Երրորդութեանն, ան-

մատոյց հրեշտակաց և աներեւելի քերովբէից, լսելով միայն փառաւորութեամբ և օրհնութեամբ պաշտի :

Արդ տէր մեր և Ճշմարիտ աստուածասէր հայր մեր, և ամենայն եկեղեցւոյ Աստուծոյ ընդունելի, և 'ի սուրբ աղօթս քոյ յիշել զմեզ հանապազ անգարշ լինիջիր և ըզմեր տկարութիւնս զօրացուցեալ մի գանգաղիցիս, և եթէ ինչ զչափ թղթոյդ առ տգիտութիւն՝ վրիպեալ իցէ՝ ուղիղ անգարշ լինիջիր : Եւ որ Դիողորեայ Մասիստրացւոյ աշակերտեալք իցեն, ա'ռ ժամանակս 'ի շնորհացն Աստուծոյայն պիտի ինչ չե է յայտնեալ, ապա թէ իցէ ժամանակեալ 'ի ժանգոյ աղտեղութեան 'ի հարկէ ջան լիցի մեզ խղել զխոջն, և զգայթակղութիւն զայն 'ի միջոյ 'ի բաց կորուսանել, զի միաբանութիւն որպէս ձերում 'ի միջի փառաբանի, և ըզմեզ 'ի հաւասարութիւն փառաւորութե առ Աստուած հասուցանել արժանի արասցէ : Ամենայն ուխտի

որ ընդ ձերով որբութեամբ են՝ մեք
 և եղբայրք որ ընդ մեզ են՝ ողջունի
 թղթովդ աղաղակեմք, զի աղօթի-
 ցէք 'ի վերայ եղբայրութեանս հա-
 տարակաց :

Պ Ա Տ Ա Ս Ի Ա Ն Ի

Տ Ե Ա Ռ Ն Ս Ա Հ Ա Կ Ա Յ

Թողոյն Ակակայ .

Առ ճշմարիտ և աստուածասէր
տէր մեր սուրբ եպիսկոպոս Ակակ
'ի Սահակայ 'ի տէր ողջոյն :

Ճառագայթք մշտնջենաւոր յա-
ւիտենական լուսոյդ որ առ մեր
տկարութիւնս երևեցաւ 'ի ձեր լու-
սաբեր սրբութենէդ , յոյժ 'ի ծա-
գելն իւրեանց զօրացուցին զմեր
տկարութիւնս , և զնուազ խորհուրդս
մեր աճեցուցին , զոր օրինակ տապ
ինչ ջերմագին յանխառն օգոց հա-
սեալ 'ի բոյս արտոց , և զկնի նորա
ցօղ քաղցրութեան հասեալ փու-
թով յառողջութիւն գարձուցանէ ,
այնպէս գեղեցիկ իմն ցանկալի և

ուխտիւք խնդրելի էր մեզ լսել զե-
 րանելի պատգամս 'ի ձէնջ առ մեզ
 հասեալ, մեր աղօթք հանապազորդ
 էին արժանի լինել յամենայնի ըն-
 դունել և վայելել յօրհնութիւնոց
 հոգևորս, ձերոյ մեծապքանչ սրբու-
 թեանդ, զի քաղցրացեալ էր մեզ
 կալ մնալ առտէն 'ի սմին յընդա-
 նացեալ տգիտութեան իբրև բերդ
 ինչ ամուր փախստեայ անկեալ
 յանգիտութեանս : Արդ պահպա-
 նութիւն զմեօք առեալ զօգնակա-
 նութիւն աղօթից ձերոց, պահել
 զհաւատսն ճշմարտութեւ որ 'ի ձեր
 'ի սուրբ վարդապետութենէդ ու-
 նէպք, և անպզտոր լեալ տգիտու-
 թիւն և պարզմտութիւնս մեր մա-
 նաւանդ 'ի նորաբան հրէութեանցն
 զոր այլանդակքն տակաւին զբոյսս
 դառնութեան և ազտեղութեան
 սերմանեացն ցուցին և ցանեցին 'ի
 վերայ սուրբ սերման զորոմնախառն
 ռափունսն, որ 'ի հանձարափնոսս
 տատանայէ խառնման ուսեալ սովո-
 րեալ են : Արդ որովհետև մոլարն
 առաջին գլխաւորօքն չափ զեւր

Ժանգ աղտեղութեանն սերմանել
 ժպրհեցաւ, զայդ մերոյ մեղացն
 գործ համարեցաք և յոյժ ձերում
 թղթոյդ արամակից եղեալ, ողբա-
 ցաք. և ընդ բնաւ տեղեւ մերոյ նա-
 հանգիս մեծաւ պատուհասաբեց
 պատուիրանաւ արձակեցաք՝ ի լինել
 ամենեկին այնպիսի բարբարոսացն մի
 ընդունել զլար հերեպիութեանն
 բարբաջանս. բայց ես զարմացեալ
 ընդ այնոսիկ որ աւելի քան զօրի-
 նայն չափն ջանան և նկրտին ըմբռ-
 նել զանըմբռնելին. այլ կարծեմք
 զայնպիսեացն չգիտել ամենեկին ըզ-
 գիրս և զգորութիւն նորին. բայց
 եթէ հրէարէն միայն զմուրն նկա-
 տիցեն, և իբրեւ գողտցեալ իմն հա-
 մարիցիմք զմիտս նոցա՝ ի թշնամւոյն
 և ակտացեալ ի չար հիւանդութիւն
 արբեալ ի թանձր արբեցութենէ, և
 զգայութիւնս ճաշակացն թարշա-
 մեցաւցեալ չկարէ առնուլ զհամ
 գինոյն, և ի սաստիկ կիւղմանէ ըն-
 կըղմին միտքն ի թմբիրն խեղադա-
 րութեան թէ զոր տարապարտ գի-
 տութիւն բազում ուսման ի սա-

տանայութիւն զառաժէ, որ հասա-
նել տնհաս չափոյն ժպրհին, քան-
զի ոչ գոյ այլ գիտութիւն խաւա-
րոյեաց, քան երկուս որդիս կամ
երկուս տեարս տնուանել'ի Յիսուս.
տնեքիւղարար անամօթարար զըր-
բութիւնն իւրեանց յայտնապէս
պատմին, այլ զի խցցին անամօթ
բերանքն անօրէնութեամբ սրեալ
լեզուքն:

Ճշմարիտ մարմնացաւ բանն առ
'ի նորոգել միւսանգամ մարմնով
շնչով և ոգւով զմարդն հնացեալ
զապականեալն 'ի մեղաց, և զի 'ի
փայտէ գայթակզութիւն եղև և
մահ, փայտ կենաց առ փայտն կանգ-
նեաց, և ծառ առ ծառն բարձրա-
ցոյց, պտուղ կենդանարար փոխա-
նակ այնր մահածին պտղոյն պար-
գեւէր. ինքն զինքն եգ, և ինքն զինքն
անգրէն յանձն իւր ընկալաւ զսուրբ
մարմինն և զպատուական արիւնն,
պաշար կենաց մեզ հաւատացե-
լոցս յաշտիճանաւոր ճանապարհն
պատրաստեաց. և արդ որ միանգամ
յայն 'ի ճանապարհէ և յուզիւ հա-

ւատոյն վերաբեցան , հուր գեհեհնին
 պատրաստեալ պահի նոցա . և մեք
 աստ եթէ յանկարծ յայնպիսեացն
 գտցուք , ոչ միայն չընդունիմք կամ
 հալածականս առնեմք , այլ և ընդ
 մեծ պատժովք արկանել ոչ դան
 դաղիմք : Ո՛րչափ ևս պարտ է ձեզ
 որ 'ի մեծամեծ իշխանութեանդ
 վայելէք նախանձել զնախանձն Աս
 տուծոյ , և մարմնով և հոգւով ջա
 նալ բառնալ 'ի միջոյ զնոցք եկե
 ղեցւոյ Քրիստոսի . մանաւանդ զի
 թագաւոր ունիք , որ զհոգ Աս
 տուծոյ յանձինս իւրեանց բարձեալ
 բերիցեն , կարող են զխոչդ 'ի միջոյ
 խլել , և զբոյս սերմանց հաւատոցն
 պարարտացեալ արմտեացն քաղ
 ցրութիւն զանկեալ հասկն սերմա
 նոցաց նմա մատուցէ , ատոքացեալ
 բազմապատիկ զբերրի զպտուղն
 հատուցէ , և ուրախ արասցէ զտէրն
 արգիւնարարաց , և զմշակն առա
 տապէս պարգեաց արժանի արաս
 ցէ . զի թէ որ երկրաւոր թագաւո
 րաց ապապաւորք իցեն , և գուհնա
 քեայ ինչ բանք մանաւանդ որ վասն

Ծիրանեաց լինին, ոչ յանձն առնուն դատարկ անցուցանել եթէ ոչ մեծապէս պատուհասիւ զվրէժն խնդրիցեն, որչափ ևս պարտ է որ զանեղծ և զանարատ հաւատան յապականութիւն գարձուցանեն և յանհասն հասանել ժպրհին և մըշտընջենաւոր լուսոյն գեր 'ի վերոյ լինել յօժարեն, զանքնին Երրորդութեանն քննութիւն ջանան ընդ խնդիր արկանել, պարտ և պատշաճ է առաւել ևս նոցա ընդունել պատիժս պատուհասի. քանզի սըրբութիւն Երրորդութեանն անմատոյց հրեշտակաց և աներևոյթ քրովբէից և սրովբէից՝ լոկով միայն փառաւորութեամբ և օրհնութեամբ միայն պաշտի: Արդ, տէր մեր և հայր, յընդունելի և 'ի սուրբ աղօթս քո յիշել անգարշ լինիջիր. և եթէ ինչ ըստ չափոյ թղթոյդ առ տգիտութեանս վըիպեալ իցէ՝ ուղղել կամեսջիր, և զտկարութիւնս զժրացուցանել մի դանդաղեսցիս. այլ յաղանդոյն որ գրեցեր զատչել՝ առ ժամանակս 'ի շնորհս Աստուծոյ այն.

պիտի ինչ չեւ է հասեալ . ապա եթէ
 իցէ ինչ ծածկեալ 'ի ժանգոյ անտի՝
 'ի հարկէ ջան լիցի խլել զխաչն 'ի
 միջոյ , զի միաբանութեամբ փառա-
 ւորեացուք զՔրիստոս * :

* Բէ ընդէր զԹուղթս գրեցն Սահակ և
 Մեղակ ' առ Պետղ և առ Սկսի եպիսկոպոս Մել-
 քիմեցւոց , գրեցն ինդրոյք 'ի գիրս Պատմ . Հայոց .
 Հատ . Ա . 823 :

Թուղթ Սահակայ աս Թեոդոս *.

Խաղաղասիրի կայսեր տեառն ի մոլմ՝ Աւգոստոս Թէոգոսի՝ Սահակ Հայոց եպիսկոպոս ՚ի Տէր խնդալ :

Գիտեմ, զի համբաւ նեղութեանս մերոյ հասեալ է ՚ի ներող լռողութիւն ինքնակալիդ . սակս որոյ յուսալով ՚ի գթածութիւն բարերարութեանդ քոյ, գիմեալ ապաւինեցայ յոտս ձեր, և ոչ հանգիպեցայ ընդունելութեան յիմոլմ՝ վիշակիս ՚ի հրամանէ վերականգուացս սոցա . այնչափ ատեցեալ զմեզ, մինչեւ զնշանագիրս անդամ՝ ոչ ընկալան, զորս եբեր նոյն այր՝ զոր առաքեցի առ ձեր բարերարութիւնդ, բազում անդամ ճգնեալ գորա յԱսորւոց աշխարհին : Արդ հաճոյ Թուիցի տէրութեանդ ձերոլմ՝ ոչ

* Ի Պատմութեան գրոց Մովսէս Խորենեցւոյ :

անիշխան առնել զմեզ 'ի մերում
վիճակիս, և հրամայել ընդունել
զմեզ և զվարդապետութիւնս մեր .
Ողջեր :

Թուղթ Սահակայ ևս Ատտիկոս .

Սահակ եպիսկոպոս Հայոց, վարդապետ մեր Ատտիկոս եպիսկոպոս աշխարհամուտ գրանդ, օրհնութեամբ ողջոյն :

Յուսացեալ 'ի ձեր սրբութիւնդ առաքեցի զուսուցող մերոյ աշխարհիս Մեսրոպ, և զթուռն իմ վարդան, որպէս զի 'ի լսել քո 'ի գոցանէ զաղէտս նեղութեան մերոյ, բարեխօսեալ առ մեծի Թագաւորիդ՝ օգնեացես մեզ, որպէս արդարեւ եղբայր սիրելի . Ողջ եր :

Թուղթ Սահակայ ևս Անատոլիս .

Սահակ եպիսկոպոս Հայոց, քաջի զօրավարի Անատոլեայ խնդալ :

Շնորհ ունիմ Աստուծոյ յաղագս զքեզ պատրաստել մեզ յապաւի-

նութիւն . վասն որոյ զգացուցա-
 նեմ՝ զի 'ի հայթայթանս մերոյ նե-
 ղութեանս առաքեցի զուսուցա-
 նողք մեր զՄեսրոպ , և զթոռն իմ
 վարդան 'ի գուռն արքունի . և ա-
 ղաչեմ զքո քաջութիւնդ ձեռն-
 տու լինել ճանապարհիդ . Ողջ լեր :

8 Ա Ն Կ

- Պատմութիւն վասն սրբոյն Սահակայ հայրապետին և Մեարովբայ վարդապետին . 5
- Տեսիլ սրբոյն Սահակայ . 45
- Կանոնք սրբոյն Սահակայ յաղագս եպիսկոպոսաց թէ որպէս պարա է ունել զընտանիս սուրբ եկեղեցւոյ . 71
- Նորին յաղագս քորեպիսկոպոսաց թէ որպէս պարա է զկանոնական զկարգն հաստատուն պահել յեկեղեցիս Աստուծոյ . 80
- Նորին կարգ քահանայից առ ժողովրդականս, և նոցին ժողովրդականաց հնազանդութիւն և կարգ ուղղութեան առ քահանայս . 88

- Նորին սրբոյն Սահակայ թէ
 որպէս սահմանեցաւ կարգ
 ուխտի և որոշման վանաց . 100
- Յիշատակարան գրչի . 115
- Նորին թէ որպէս պարտ է
 եպիսկոպոսաց պահել ըզ-
 գանձս եկեղեցւոյ , կամ
 որոց որպէս մատակարարել . 117
- Նորին գիր աւանգուծեան
 յաղագս կարգի սպասաւո-
 րաց սրբոյ Եկեղեցւոյ , և
 պողոյ ժողովրդականաց ըն-
 ծայելոց'ի տունն Աստուծոյ . 127
- Թուղթք սրբոյն Սահակայ . —
 Պատասխանի թղթոյն Պրո-
 կղի 'ի Սահակայ և Մաշ-
 տոցէ սուրբ վարդապետացն
 Հայոց . 135
- Պատասխանի տեառն Սահա-
 կայ թղթոյն Ակակայ . 148
- Թուղթ Սահակայ առ Թէո-
 դոս . 157
- Թուղթ Սահակայ առ Ատտի-
 կոս . 158
- Թուղթ Սահակայ առ Անա-
 տոլիս . 158

